

AUTOREFERAT

1. IMIĘ I NAZWISKO:

Zofia Aleksandra Brzozowska

ORCID: 0000-0001-5951-3781

2. POSIADANE DYPLOMY I STOPNIE NAUKOWE – Z PODANIEM PODMIOTU NADAJĄCEGO STOPIEŃ, ROKU ICH UZYSKANIA ORAZ TYTUŁU ROZPRAWY DOKTORSKIEJ:

2005–2010 – Uniwersytet Łódzki, Wydział Filozoficzno-Historyczny, studia historyczne

28 VI 2010 – magister historii

- tytuł pracy: *Recepcja bizantyńskiego modelu władzy na Rusi*
- opiekun: dr hab. Teresa Wolińska, prof. UŁ (Katedra Historii Bizancjum UŁ)

2006–2011 – Uniwersytet Łódzki, Wydział Filologiczny, studia slawistyczne

12 VII 2011 – magister filologii południowosłowiańskiej

- tytuł pracy: *Literackie wizerunki władczyń serbskich XIII–XV w.*
- opiekun: prof. dr hab. Zdzisław Darasz (Katedra Filologii Słowiańskiej UŁ)

2010–2015 – Uniwersytet Łódzki, Wydział Filozoficzno-Historyczny, Studia Doktoranckie Nauk Humanistycznych

23 IV 2015 – doktor nauk humanistycznych

- tytuł pracy: *Sofia – upersonifikowana Mądrość Boża. Dzieje wyobrażeń w kręgu kultury bizantyńsko-słowiańskiej*
- promotor: dr hab. Teresa Wolińska, prof. UŁ (Katedra Historii Bizancjum UŁ)
- recenzenci: prof. dr hab. Georgi Minczew (Katedra Filologii Słowiańskiej UŁ), ks. prof. dr hab. Józef Naumowicz (Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie)

3. INFORMACJA O DOTYCHCZASOWYM ZATRUDNIENIU W JEDNOSTKACH NAUKOWYCH:

II 2015–VI 2017 Uniwersytet Łódzki, Wydział Filologiczny, Katedra Filologii Słowiańskiej [pracownik administracyjny, 1/2 etatu]

V 2015–II 2017 Uniwersytet Łódzki, Centrum Badań nad Historią i Kulturą Basenu Morza Śródziemnego i Europy Południowo-Wschodniej im. prof. Waldemara Cerana, *Ceraneum* [asystent naukowy, 1/8 etatu – zatrudnienie finansowane przez Narodowe Centrum Nauki, w ramach

projektu HARMONIA, pt. *Państwo bułgarskie w latach 927–969. Epoka cara Piotra I Pobożnego* – zob. pkt. II.9.a.¹]

II 2017–IX 2017 Uniwersytet Łódzki, Centrum Badań nad Historią i Kulturą Basenu Morza Śródziemnego i Europy Południowo-Wschodniej im. prof. Waldemara Cerana, *Ceraneum* [adiunkt naukowy, 1/2 etatu]

1 X 2017–23 II 2020 Uniwersytet Łódzki, Wydział Filologiczny, Katedra Filologii Słowiańskiej [adiunkt naukowy, pełen etat]

od 24 II 2020 – Uniwersytet Łódzki, Wydział Filologiczny, Katedra Filologii Słowiańskiej [adiunkt, w grupie pracowników badawczo-dydaktycznych, pełen etat]

Średniowieczna kultura Słowian prawosławnych, zamieszkujących Półwysep Bałkański (Serbów, Bułgarów), ale nade wszystko – Ruś, a także jej związki z cywilizacją bizantyńską i światem wschodniego chrześcijaństwa, pozostają w centrum moich zainteresowań naukowych nieprzerwanie od kilkunastu lat. Badania te mają też od zawsze charakter interdyscyplinarnej, wynikający z profilu mojego wykształcenia – staram się w nich możliwie harmonijnie łączyć i równoważyć elementy warsztatu naukowego filologa-paleoslawisty i historyka-bizantynisty. Pierwsze prace badawcze podejmowałam w trakcie studiów magisterskich, przygotowując rozprawy dyplomowe poświęcone średniowiecznemu piśmiennictwu słowiańskiemu: staroruskiemu (z historii) i staroserbskiemu (z literaturoznawstwa). W latach 2008–2010 zostały też opublikowane najwcześniejsze spośród moich artykułów naukowych. Od 1 X 2010 r. do 23 IV 2015 r. pracowałam nad dysertacją doktorską, w której analizowałam wyobrażenia o Sofii – upersonifikowanej Mądrości Bożej w kulturze bizantyńsko-słowiańskiej. Podjęcie tego tematu wymagało – jak zauważyli recenzenci – znajomości zarówno historii średniowiecznej, jak i literatury cerkiewnosłowiańskiej. Praca nad rozprawą wiązała się dla mnie również z realizacją samodzielnego projektu naukowego (NCN PRELUDIUM – II.5.a.). W 2014 r. przygotowałam także pierwszą publikację książkową, niepowiązaną tematycznie z doktoratem i zawierającą wykonane przeze mnie, polskie przekłady najstarszych tekstów hagiograficznych i hymnograficznych, poświęconych księżnej kijowskiej Oldze (II.1.a.).

Charakter mojej aktywności akademickiej po uzyskaniu stopnia doktora nauk humanistycznych zdeterminowała przede wszystkim specyfika pracy w projektach badawczych, finansowanych przez instytucje zewnętrzne (m.in. Narodowe Centrum Nauki). W latach 2015–2017 byłam zatrudniona na 1/8 etatu asystenta naukowego w Centrum *Ceraneum* Uniwersytetu Łódzkiego w ramach międzynarodowego grantu NCN HARMONIA, kierowanego przez prof. dr. hab. Mirosława J. Leszkę (II.9.a.), łącząc aktywność badawczą z obowiązkami niepełnowymiarowego pracownika administracyjnego Wydziału Filologicznego UŁ. Pełnoetatowe zatrudnienie w tej jednostce, na stanowisku adiunkta naukowego w Katedrze Filologii Słowiańskiej UŁ, otrzymałam w październiku 2017 r., po uzyskaniu dwóch kolejnych grantów, w których pełniłam funkcję kierownika: NCN OPUS (II.5.d.) oraz Narodowego Programu

---

¹ Odsyłacze tego rodzaju odnoszą się do wykazu osiągnięć naukowych (załącznik nr 4).

Rozwoju Humanistyki MNiSW (II.5.c.). W tym samym okresie weszłam w skład dwóch międzynarodowych zespołów projektowych, kierowanych przez prof. dr. hab. Georgiego Minczewa (projekty NCN HARMONIA – II.9.b. i II.9.c.). Na stanowisku adiunkta badawczo-dydaktycznego pracuję od początku semestru letniego roku akademickiego 2019/2020.

Specyfika mojej ścieżki akademickiej, zdeterminowanej w latach 2015–2019 przez wymogi realizacji projektów naukowych (w roli kierownika lub członka zespołu) – przy stosunkowo niewielkim zaangażowaniu w proces dydaktyczny – wiązała się z bardzo intensywną działalnością publikacyjną, nastawioną na paralelne prezentowanie wyników badań w języku polskim i angielskim, zarówno w postaci tekstów o *stricte* naukowym charakterze (monografii i artykułów w specjalistycznych periodykach), jak i prac popularyzatorskich. W okresie tym miałam również możliwość odbyć kilka krótkoterminowych staży badawczych w zagranicznych instytucjach naukowych oraz wziąć czynny udział w ponad dwudziestu konferencjach, z których znaczna część miała charakter międzynarodowy i odbywała się poza Polską.

4. OMÓWIENIE OSIĄGNIĘĆ, O KTÓRYCH MOWA W ART. 219 UST. 1 PKT. 2 USTAWY, ORAZ INNYCH OSIĄGNIĘĆ NAUKOWO-BADAWCZYCH:

4.1. OMÓWIENIE OSIĄGNIĘĆ NAUKOWYCH, O KTÓRYCH MOWA W ART. 219 UST. 1 PKT. 2 USTAWY:

Osiągnięciem, o którym mowa w art. 219 ust. 1 pkt. 2 ustawy, jest cykl powiązanych tematycznie publikacji naukowych, pt. ***Obraz mieszkańców Bliskiego Wschodu z epoki narodzin islamu w średniowiecznej literaturze kręgu bizantyńsko-słowiańskiego***. W jego skład wchodzi:

- monografia jednoautorska: Zofia A. Brzozowska, *Chadidża i jej czarnookie siostry. Obraz kobiet bliskowschodnich z epoki narodzin islamu w średniowiecznej literaturze kręgu bizantyńsko-słowiańskiego*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego (aktualny wykaz wydawnictw MEiN, poziom I), Łódź 2021 [=Byzantina Lodziensia XLIV], ss. 306 (ISBN: 978-83-8220-524-4; e-ISBN: 978-83-8220-525-1) – II.1.h.;
- monografia autorstwa trojga badaczy, w której powstanie miałam wiodący wkład: Zofia A. Brzozowska, Mirosław J. Leszka, Teresa Wolińska, *Muhammad and the Origin of Islam in the Byzantine-Slavic Literary Context. A Bibliographical History*, transl. K. Guccio, K. Szuster-Tardi, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego (aktualny wykaz wydawnictw MEiN, poziom I) – Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego (aktualny wykaz wydawnictw MEiN, poziom I) – Columbia University Press (kolportaż zagraniczny, aktualny wykaz wydawnictw MEiN, poziom II), Łódź – Kraków 2020 [=Byzantina Lodziensia XLI], ss. 396 (ISBN: 978-83-8220-341-7; e-ISBN: 978-83-8220-342-4; ISBN: 978-83-233-4943-3; e-ISBN: 978-83-233-7190-8) – II.1.g.;
- cztery artykuły naukowe, wydane w periodykach i tomach zagranicznych:

1. Zofia A. Brzozowska, *Female Deities of Pre-Islamic Arabia in the Byzantine and Old Russian Sources*, "ARAM Periodical", 30.2, 2018, s. 499-512 (ISSN: 0959-4213; University of Oxford) – II.4.w.
2. Zofia A. Brzozowska, МАХМЕТЪ, МУХУМЕТЪ, МОАМЕДЪ, БОХМИТЪ. *Formy imienia Mahometa w średniowiecznych tekstach ruskich (XI–XVI w.) i ich pochodzenie*, [in:] *Contributions to the 21st Annual Scientific Conference of the Association of Slavists (Polyslav)*, ed. E. Gutiérrez Rubio, A. Grishchenko, E. Kislova, D. Kruk, T. Speed, Z. Týrová, Harrassowitz Verlag (aktualny wykaz wydawnictw MEiN, poziom II), Wiesbaden 2018 [=“Die Welt der Slaven. Sammelbände“, 64], s. 30-39 (ISBN: 978-3-447-11070-9) – Web of Science Core Collection – II.2.o.
3. Zofia A. Brzozowska, *Koran w piśmiennictwie cerkiewnosłowiańskim? Fragmenty tłumaczeń i ślady recepcji (uwagi wstępne)*, [in:] *Contributions to the 22nd Annual Scientific Conference of the Association of Slavists (Polyslav)*, ed. E. Gutiérrez Rubio, D. Kruk, I. Pálosi, T. Speed, Z. Týrová, D. Vashchenko, A. Wysocka, Harrassowitz Verlag (aktualny wykaz wydawnictw MEiN, poziom II), Wiesbaden 2020 [=“Die Welt der Slaven. Sammelbände“, 65], s. 46-56 (ISBN: 978-3-447-11405-9) – II.2.r.
4. Zofia A. Brzozowska, *A Translation of a Translation: the Byzantine Greek Version of the Quran in Church Slavic Writings (a Ritual of Renunciation of Islam and the Panoplia dogmatica by Euthymios Zigabenos)*, [in:] *New Trends in Slavic Studies 2*, ed. S.J. Suárez Cuadros, E.J. Vercher García, B. Barros García, P. Marynenko, E.F. Quero Gervilla, КРАСАНД, Moskva 2021, s. 874-879 (ISBN: 978-5-396-01059-8) – II.2.s.

Wszystkie te prace zostały przygotowane w toku interdyscyplinarnego, zakończonego w lipcu 2021 r., grantu badawczego Narodowego Centrum Nauki (OPUS), pt. *Mahomet i narodziny islamu – stereotypy, wiedza i wyobrażenia w kręgu kultury bizantyńsko-ruskiej*, w którym pełniłam rolę kierownika (II.5.d.). W projekcie tym interesował mnie i mój zespół nie tyle sam proces historyczny, ile mechanizmy kształtowania się stereotypowego postrzegania „innego”, „obcego” w kulturze bizantyńsko-słowiańskiej na przestrzeni wieków. W polu naszych badań znajdował się nie tylko wizerunek samego Mahometa, ale też etnosu, z którego się wywodził. Analizowaliśmy źródła odnoszące się do Arabów z epoki przedmuzułmańskiej (IV–VI w.), okresu, w którym narodził się islam, a także z czasu ekspansji militarnej jego wyznawców w basenie Morza Śródziemnego za panowania dynastii Umajjadów i wczesnych Abbasydów (VII–X w.). Nasze badania zogniskowane były przy tym nie na przekazach proveniencji wschodniorzymskiej (bizantyńskiej), stosunkowo dobrze już poznanych, lecz na zależnych od nich utworach staroruskich, tj. tekstach, spisanych, przetłumaczonych z greki lub zredagowanych/skompilowanych – często na podstawie przekładów (staro)cerkiewnosłowiańskich, wykonanych na Bałkanach – między XI a połową XVI w. na obszarze Słowiańszczyzny Wschodniej². Ponieważ ich autorzy byli już znacznie oddaleni w czasie i przestrzeni od opisywanych

---

² W polu mojego zainteresowania znalazły się teksty staroruskie, poczynając od najstarszych, zachowanych do naszych dni (XI w.), a kończąc na monumentalnych kompilacjach, zbierających wcześniejsze zabytki piśmiennictwa wschodniosłowiańskiego, zestawionych w połowie XVI w. (m.in. *Wielkie mineje lekcyjne* metropolity

przez siebie wydarzeń (IV–X w.) i bazowali na źródłach wcześniejszych (przede wszystkim – greckojęzycznych, z których niektóre mogły być z kolei przekładami bądź parafrazami zabytków syryjskich, koptyjskich lub arabskich), teksty staroruskie zdają się bardzo dobrym materiałem do badań nad powstawaniem stereotypowego obrazu Arabów w przekazie kulturowym.

Już na wczesnym etapie moich badań zorientowałam się, że teksty staroruskie, dotykające problematyki islamu, są o wiele słabiej poznane niż np. utwory polemiczne, skierowane przeciwko wyznawcom judaizmu czy chrześcijaństwa zachodniego (łacińskiego), powstałe na obszarze Słowiańszczyzny Wschodniej. Co więcej, zabytki cerkiewnosłowiańskie stanowią zazwyczaj raczej poboczny wątek w studiach na temat polemiki antymuzułmańskiej w średniowieczu, prowadzonych przez bizantynistów, mediewistów i orientalistów przede wszystkim w oparciu o źródła greckie, łacińskie, lub też spisane w językach chrześcijańskiego Wschodu, m.in. syryjskim, koptyjskim, arabskim czy armeńskim. Z tych dwóch powodów postanowiłam – po konsultacji z zespołem – **nadać najważniejszej monografii, przygotowywanej w ramach projektu, charakter słownika bibliograficznego (II.1.g.), zbierającego informacje o wszystkich tekstach poruszających interesującą nas tematykę, znanych na Rusi**, z których niektóre nie zostały nawet dotąd opublikowane. Inspirację dla nas stanowiło wielotomowe opracowanie *Christian-Muslim Relations. A Bibliographical History*, w którym tradycja słowiańska – zarówno w jej południowym (bałkańskim), jak i wschodnim (ruskim) wymiarze – uwzględniona została tylko marginalnie³.

Na kartach wspomnianej monografii (II.1.g.) zdecydowałam się zaprezentować te teksty staroruskie, których twórcy odnieśli się do kwestii narodzin islamu, ukazali – w bodaj najbardziej szkicowej formie – sylwetkę jego twórcy, proroka Mahometa, istotę jego nauczania, czy też podjęli próbę opisu okoliczności historycznych, w których działał i arabskiego środowiska, z którego się wywodził. W studium świadomie nie zastosowano rozróżnienia na tzw. literaturę przekładową i oryginalną – jest to uzasadnione specyfiką materiału źródłowego, dla którego podział tego rodzaju byłby czymś sztucznym. W przypadku staroruskiego dyskursu na temat islamu mamy bowiem do czynienia z pewnym *continuum*: na podstawie utworów obcych, tłumaczonych na język (staro)cerkiewnosłowiański, powstawały na Rusi teksty kompilacyjne, które z kolei były źródłem inspiracji dla rodzimych autorów. W tym miejscu należy raz jeszcze podkreślić, iż w XI–XVI w. na obszarze *Slavia Orthodoxa* dominowały przekłady

---

Makarego, *Iluminowany zwód latopisarski*). *Terminus ante quem* badań został – jak zaznaczyłam również we wstępach do obu monografii (II.1.g., II.1.h.) – świadomie wyznaczony na połowę XVI w., gdyż był to okres, w którym – po przyłączeniu do państwa moskiewskiego chanatów kazańskiego (1552 r.) i astrachańskiego (1554 r.) – uległa fundamentalnej zmianie perspektywa postrzegania wyznawców islamu przez autorów ruskich, a ich zainteresowanie tematyką orientálną i muzułmańską – wzrosło, tworząc zupełnie inną, „nowożytną” już, kulturową jakość.

³ *Christian-Muslim Relations. A Bibliographical History*, vol. I, 600–900, eds. D. Thomas, B. Roggema, Leiden–Boston 2009; vol. II, 900–1050, eds. D. Thomas, A. Mallett, Leiden–Boston 2010; vol. III, 1050–1200, eds. D. Thomas, A. Mallett, Leiden–Boston 2011; vol. IV, 1200–1350, eds. D. Thomas, A. Mallett, Leiden–Boston 2012; vol. V, 1350–1500, ed. D. Thomas, A. Mallett, Leiden–Boston 2013 (późniejsze tomy poświęcone są już utworom nowożytnym).

z greki. Sposób postrzegania Mahometa i islamu ukształtował się tu zatem pod przemożnym wpływem twórców bizantyńskich – dzieła, powstałe oryginalnie w innych językach, trafiały do piśmiennictwa Słowian prawosławnych zazwyczaj za pośrednictwem ich greckich tłumaczeń. Działo się tak zarówno w przypadku tekstów arabskich (jak fragmenty Koranu), syryjskich (np. *Apokalipsa Pseudo-Metodego*), jak i łacińskich (m.in. Riccoldo da Monte Croce, *Contra legem Sarracenorum*). Z tego też względu tak wiele uwagi poświęcono na kartach monografii literaturze bizantyńskiej: zazwyczaj omówienie miejsca, zajmowanego przez dany utwór w kulturze cesarstwa wschodniego (przygotowane przez dwoje bizantynistów: prof. dr. hab. Mirosława J. Leszkę i dr. hab. Teresę Wolińską, prof. UŁ), stanowi punkt wyjścia do rozważań na temat jego recepcji na gruncie słowiańskim (podejmowanych przeze mnie). Ponieważ znaczna część – o ile nie zdecydowana większość – prezentowanych przez nas tekstów została przełożona na język (staro)cerkiewnosłowiański na Bałkanach (w Bułgarii, Serbii, na górze Athos czy też w słowiańskich środowiskach monastycznych na terytorium cesarstwa), by dopiero potem trafić na Ruś, narracji na temat islamu, snutej przez autorów staroruskich, nie sposób badać w oderwaniu od prądów, dostrzegalnych w piśmiennictwie ich cywilizacyjnych pobratymców z Europy Południowo-Wschodniej (Bułgarów i Serbów).

Jakkolwiek w pracy uwzględniono teksty reprezentujące wiele różnych gatunków literackich (poza poezją liturgiczną), od historiograficznych, przez traktaty polemiczne, homiletykę, epistolografię i itineraria, po hagiografię i utwory apokaliptyczne, znalazły się w niej tylko te zabytki, które z pewnością były znane na Rusi, czy też szerzej – na obszarze *Slavia Orthodoxa*. W przypadku źródeł istniejących w wielu różnych wersjach, omówione zostały tylko te ich redakcje, które posiadały przekłady na język (staro)cerkiewnosłowiański. Bizantyniście może się zatem rzucić w oczy swoista fragmentaryczność tego zestawienia: wśród prezentowanych źródeł zabrakło chociażby tak ważnych dla wschodniochrześcijańskiego dyskursu antymuzułmańskiego pozycji, jak dzieła Teodora Abu Kurry, Niketasa z Bizancjum czy Bartłomieja z Edessy. Należy jednak pamiętać o tym, iż średniowieczna tradycja słowiańska charakteryzowała się znaczną synkretycznością, nie wszystkie utwory bizantyńskie były tłumaczone na język (staro)cerkiewnosłowiański, a kryteria doboru i czynniki decydujące o rozpowszechnianiu się poszczególnych tekstów, nie zawsze są całkowicie czytelne dla współczesnego badacza. Z drugiej strony, piśmiennictwo obszaru *Slavia Orthodoxa*, jakkolwiek zależne od literatury bizantyńskiej, jest ważnym ogniwem w studiach nad wieloma zjawiskami w kulturze średniowiecznej (w tym: nad procesami kształtowania się stereotypowego obrazu islamu i jego założyciela w umysłach mieszkańców Europy Wschodniej). Znane są bowiem przykłady źródeł, które dotrwały do naszych dni jedynie w słowiańskiej wersji językowej (najstarsza *Apokalipsa Daniela*, powstała na Sycylii w latach 827–829). Istniejące cerkiewnosłowiańskie odpisy niektórych utworów bizantyńskich (np. kroniki Jerzego Mnicha) prezentują też częstokroć o wiele bliższą protografowi wersję danego dzieła niż zachowane rękopisy greckie.

Osią tematyczną monografii była biografia Mahometa i okoliczności narodzin islamu. Wybrałam zatem te teksty, w których osoba muzułmańskiego proroka pojawia się chociażby tylko epizodycznie (lub jest postacią symboliczną, np. uosobieniem zła w utworach apokaliptycznych). Uwzględniłam źródła odnoszące się do islamu, a także – ukazujące środowisko,

w którym religia ta powstała: na kartach niniejszej monografii znalazły się zatem teksty, opisujące (bądź wzmiankujące) dzieje Arabów – zarówno z głębi półwyspu, jak i pogranicza bizantyńsko-perskiego, u kresu ery przedmuzułmańskiej (VI w.), w czasie życia Mahometa oraz w pierwszych dziesięcioleciach po jego śmierci, kiedy to wyznawcy islamu dokonali znacznych aneksji terytorialnych m.in. kosztem chrześcijańskiego cesarstwa. Poza zakresem moich badań pozostawały natomiast źródła, ukazujące inne ludy muzułmańskie (m.in. Turków, Bułgarów Wołżańsko-Kamskich, Mongołów/Tatarów), których zarówno na Rusi, jak i na Bałkanach, powstało dość sporo.

Należy w tym miejscu podkreślić, że mój wkład w powstanie omawianej publikacji był wiodący. Przyjęta przez nas koncepcja, uzależniająca uwzględnienie danego tekstu w opracowaniu od tego, czy miał on przekład na język (staro)cerkiewnosłowiański i był znany na Rusi, dawała mi możliwość kształtowania zawartości słownika. Odpowiadałam również za opracowanie części poświęconych piśmiennictwu Słowian prawosławnych. W konsekwencji, jestem autorką ośmiu haseł dotyczących oryginalnych utworów staroruskich (fragmentów *Powieści minionych lat* o wyborze religii przez księcia Włodzimierza I Światosławowicza, *Słowa o idolach*, *Palei komentowanej*, tekstu *O heretyku Mahomecie*, *Opowieści o bitwie z Mamajem*, *Wędrowniki za trzy morza* Atanazego Nikitina, *Opowieści o haniebnej wierze saraceńskiej* oraz trzech traktatów polemicznych Maksyma Greka). Dla pozostałych haseł – prezentujących literaturę przekładową – stworzyłam paragrafy traktujące o cerkiewnosłowiańskich tłumaczeniach utworów.

W toku projektu zrealizowałam również kilka indywidualnych tematów badawczych, związanych z literaturą staroruską. Bazowałam przede wszystkim na tekstach, zebranych przeze mnie w trakcie bezpośrednich studiów na materiale rękopiśmiennym, prowadzonych *in situ* w Oddziale Manuskryptów Rosyjskiej Biblioteki Narodowej w St. Petersburgu oraz w wirtualnych zbiorach trzech moskiewskich instytucji naukowych: Rosyjskiej Biblioteki Państwowej, Państwowego Muzeum Historycznego i Rosyjskiego Państwowego Archiwum Akt Dawnych. **Najważniejszym aspektem moich samodzielnych badań był obraz mieszkańek Bliskiego Wschodu z epoki narodzin islamu w średniowiecznym piśmiennictwie Słowian prawosławnych. Efektem pracy nad tym tematem jest monografia jednoautorska (II.1.h.).**

Ponieważ w piśmiennictwie cerkiewnosłowiańskim pojawia się kilka postaci świętych Persjanek, zdecydowałam się wykroczyć w moich studiach poza zasadniczą tematykę projektu (zogniskowaną na Arabach/Arabkach) i zawrzeć w monografii obszerny rozdział I, poświęcony mieszkańcom państwa Sasanidów. Zostały one ukazane przede wszystkim w tekstach hagiograficznych: opisujących prześladowania chrześcijan za panowania szacha Szapura II (IV w.), jak i – rzadziej – sytuację w imperium w początkach VII w. Na kartach tych utworów odnajdziemy wyraziste sylwetki kobiece – przede wszystkim męczennic, często wywodzących się z najwyższych kręgów społecznych ówczesnej Persji, np. dwóch rodzonych siostr biskupa Seleucji-Ktezyfonu, z których jedna nosiła imię Tarbo/Ferwuta; św. Mamelchty, przed nawróceniem będącej kapłanką w świątyni Artemidy; św. Iji, utożsamianej niekiedy ze św. Eudokią; św. Yazdanduht/Sandulii, służącej pomocą prześladowanym przez władze sasanidzkie chrześcijanom; św. Kazdoji – w tekstach hagiograficznych ukazywanej jako rodzona

córka Szapura II; św. Golenduchy – wywodzącej się ze starego rodu zoroastrijskich kapłanów. Warto dodać, że nie są to jedyne postacie kobiece we wspomnianych tekstach: w kilku żywotach odnajdujemy także osobę „carycy perskiej”, tj. głównej żony szacha, wyraźnie sprzyjającej wyznawcom Chrystusa, a w niektórych utworach nawet – nawracającej się na chrześcijaństwo.

Materiał źródłowy, odnoszący się do Arabek z okresu przedmuzułmańskiego, jest znacznie bardziej rozproszony i zróżnicowany gatunkowo. W staroruskich kompilacjach historiograficznych wiele miejsca poświęcono Mawii, „carycy Saracenów” (rozdział II), władającej arabskim plemieniem Tanuchidów w IV w. W analizowanych tekstach czytamy o tym, że pustoszyła ona wschodnie pogranicze cesarstwa rzymskiego, zazwyczaj osobiście dowodząc wojskiem na polu bitwy, chcąc zmusić sprzyjającego arianizmowi cesarza Walensa do wyświęcenia ortodoksyjnego kapłana na biskupa dla swych poddanych. Wiele ciekawych wzmianek o Himjarytkach/Homerytkach z południowoarabskiego miasta Nadżran (rozdział III) odnajdujemy w utworach hagiograficznych, poświęconych masakrze chrześcijańskich mieszkańców wspomnianego ośrodka, dokonanej w początkach VI w. Głównymi bohaterkami tych tekstów są trzy blisko ze sobą spokrewnione kobiety: zamożna i wpływowa wdowa Ruhm/Synklytyka oraz jej dwie nastoletnie córki. Przekazy te zawierają również barwny portret zbiorowy Himjarytek z Nadżranu: zarówno chrześcijanek (duchownych i świeckich), jak i wyznawczyń judaizmu oraz tradycyjnych kultów arabskich.

Mieszkaniki Al-Hidżazu są wspomniane w materiale staroruskim jedynie w kontekście opowieści o życiu Mahometa i narodzinach islamu (rozdział IV). Zdecydowanie najwięcej uwagi autorzy cerkiewnosłowiańscy poświęcili pierwszej żonie proroka, Chadidży, przypisując jej głębokie zaangażowanie w działalność religijną męża i szerzenie jego nauk wśród kobiet arabskich. Dwie inne żony Mahometa (Zajnab i Aisza) oraz dwie jego córki (Fatima i Umm Kulsum) również pojawiają się w tekstach, które były rozpowszechniane na Rusi w XI–XVI w. Oprócz pięciu kobiet z rodziny proroka, w tekstach wschodniosłowiańskich odnajdujemy jeszcze tylko jedną postać Arabki-muzułmanki z VII–VIII w. Pojawia się ona w tekstach hagiograficznych opisujących męczeństwo mnicha Michała z ławry św. Saby w Jerozolimie (rozdział V). Jest to „caryca Saida”, najważniejsza żona kalifa Abd al-Malika ibn Marwana.

W badanym przeze mnie materiale staroruskim z XI–XVI w. można odnaleźć wizerunki około dwudziestu mieszkank Bliskiego Wschodu (Persjanek i Arabek), żyjących w IV–VIII w., a także – zbiorowy portret Himjarytek/Homerytek z Nadżranu, z pierwszej połowy VI w. W toku badań udało mi się ustalić, że dla autorów słowiańskich (jak i bizantyńskich) przynależność etniczna bohaterek nie była, bynajmniej, najważniejsza. Czynnikiem, który determinował sposób kreowania literackiego wizerunku perskich i arabskich kobiet, w istotny sposób wpływając na ocenę moralną ich zachowania, była przede wszystkim wyznawana przez nie religia. Chrześcijanki, mieszkające w państwie Sasanidów lub na terenie Półwyspu Arabskiego, gotowe bronić swoich przekonań nawet za cenę życia, zasługiwały – zdaniem cerkiewnosłowiańskich hagiografów – na nie mniejszy szacunek niż męczennice z innych obszarów. Mawia, „caryca Saracenów”, choć uciekała się do okrutnych działań i podstępów, była ukazywana w pozytywnym świetle, gdyż wszystkim jej poczynaniom przyświecał szczytny cel: zaszczerpienie ortodoksyjnego chrześcijaństwa w duszach i umysłach swych poddanych.

Dość bezstronnie ukazywane były także kobiety z najbliższego otoczenia Mahometa: w opinii autorów staroruskich nie były one całkowicie świadomymi krzewicielkami zasianej przez niego „herezji” i związanego z nią niemoralnego trybu życia, ale raczej – ofiarami oszustwa (Chadidża) lub pożądlivosti (Zajnab) arabskiego proroka. W jednoznacznie złym świetle przedstawione zostały tylko te osoby, których przywiązanie do islamu i obyczajów muzułmańskich nie ulegało wątpliwości: żony Mahometa – w tekstach, których twórcy przypisywali im rozpowszechnianie nauk arabskiego proroka – czy też Saida, małżonka „przywódcy wiernych”, tj. kalifa.

Do monografii dołączony został aneks, zawierający – wykonane przeze mnie – edycje i polskie przekłady kilku tekstów cerkiewnosłowiańskich, wybranych tak, aby w możliwie najpełniejszy sposób zilustrować przywoływane w książce zagadnienia: żywotu prologowego św. Golenduchy (zabytku dotąd niepublikowanego), fragmentów *Latopisu helleńskiego i rzymskiego* drugiej redakcji na temat Mawii, żywotu prologowego św. Synklytyki Nadzrańskiej, części opowieści *O heretyku Mahomecie*, traktujących o Chadidży, a także sekwencji żywotu św. Teodora z Edessy, poświęconej losom mnicha Michała z ławry św. Saby (cerkiewnosłowiańska wersja tego utworu również nie została wcześniej wydana).

Wyniki moich badań nad kilkoma innymi, węższymi zagadnieniami zawarłam w czterech artykułach naukowych, opublikowanych w zagranicznych periodykach i tomach konferencyjnych. W anglojęzycznym tekście, wydanym w **orientalistycznym czasopiśmie naukowym Uniwersytetu w Oksfordzie (II.4.w.)**, ukazałam **genezę rozpowszechnionego w średniowiecznym piśmiennictwie ruskim wyobrażenia, iż muzułmanie są de facto poganami, oddającymi cześć bogini Afrodycie**, a sanktuarium w Mekce stanowi najważniejsze miejsce jej kultu. Wykazałam, że w okresie poprzedzającym narodziny islamu w Arabii rzeczywiście rozpowszechniony był kult trzech bogiń: Al-Lat, Al-Uzzy i Manat. Autorzy arabscy poświadczają, że wspomniane bóstwa były czczone w Mekce, a znajdująca się tam świątynia (Al-Kaba), w której przechowywano Czarny Kamień, stanowiła w epoce przedmuzułmańskiej ważny ośrodek ich kultu. Informacje o boginiach arabskich odnaleźć możemy w wielu tekstach antycznych i wczesnobizantyńskich. Przywiązanie Arabów do oddawania czci żeńskim bóstwom podkreślają też pisarze wschodniochrześcijańscy, podejmujący od VIII w. polemikę z islamem (m.in. Jan z Damaszku). Autorzy staroruscy czerpali informacje na temat wyobrażeń religijnych Arabów od twórców bizantyńskich. W swych tekstach powielali więc dość bezrefleksyjnie stereotypy i literackie toposy, pojawiające się w przekazie ich poprzedników. Często, nie rozumiejąc zbyt dobrze sformułowań zawartych w utworach bizantyńskich i napotykając trudności w przetłumaczeniu ich na swój własny język, pogłębiali nieścisłości, obecne już w tekstach greckich. Dla przykładu: podjęta przez Jerzego Mnicha próba wyjaśnienia znaczenia modlitwy muzułmańskiej, sama w sobie opierająca się na błędnym odczytaniu frazy arabskiej, u autorów słowiańskich staje się coraz bardziej zawikłana i oddalona od prawdy. Twórcy staroruscy nie odczuwali też, jak się wydaje, potrzeby skonfrontowania przekazów bizantyńskich z innymi źródłami informacji (np. wyznawcami islamu, z którymi mieli bezpośredni kontakt) i skorygowania wyobrażeń, zawartych w tekstach greckich z VIII–IX w.

Zagadnieniu wariantów imienia Mahometa, pojawiających się w tekstach staroruskich, poświęciłam artykuł, opublikowany w niemieckiej oficynie Harrassowitz Verlag (II.2.o.). Wykazałam w nim, że w badanym materiale brakuje jednej, zwyczajowo przyjętej formy imienia muzułmańskiego proroka. Można tu odnaleźć wiele wariantów, zaadaptowanych z różnych języków (greki i dialektów tureckich, m.in. Bułgarów Wołżańsko-Kamskich). Niektóre z nich były dość popularne: **Махметъ** (subwarianty: **Махъметъ**, **Магметъ**) oraz **Бохмитъ** (subwarianty: **Бохъмитъ**, **Бохметъ**, **Бахметъ**), inne zaś występują o wiele rzadziej (**Мухъметъ**/**Мухаметъ**; **Моамедъ**/**Моамефъ**/**Моамефъ**/**Моямефъ**; **Моахмефъ**/**Моакмефъ**; **Мамедъ**; **Маамедъ**/**Мааметъ**/**Маамефъ**/**Маамефъ**; **Моамедъ**; **Махматъ**; **Магмитъ**; **Мухметъ**; **Махометъ**; **Бахматъ**/**Бахмитъ**/**Бехметъ**/**Богмитъ**/**Богъметъ**). Istnieją też formy, których pojawienie się należy wiązać z błędem kopisty, np. **Моамедъ**/**Иоамедъ**; **Бохъметъ**/**Хмитъ**). Wymienione warianty były przez średniowiecznych autorów ruskich używane wymiennie. Niekiedy w tym samym tekście pojawia się obok siebie kilka odmiennych form. Częstość też w kilku odpisach danego utworu odnajdujemy różne lekcje. Zróżnicowanie form imienia Mahometa pozwala stwierdzić, że informacje na temat islamu i osoby jego założyciela przenikały na wschód Słowiańszczyzny z kilku kręgów cywilizacyjnych. Wbrew rozpowszechnionej w literaturze przedmiotu opinii, teksty bizantyńskie nie stanowiłyby zatem dla mieszkańców Rusi jedyne źródła wiedzy o muzułmanach – niemniej istotne mogły być też dla nich bezpośrednie kontakty z ludami Azji Środkowej, wyznającymi islam.

Bardzo istotnym aspektem, badanym przeze mnie w toku omawianego projektu, był stopień znajomości Koranu na obszarze *Slavia Orthodoxa*. Wyniki mojej pracy nad tym tematem zaprezentowałam w dwóch artykułach naukowych: polskojęzycznym, **wydanym w Harrassowitz Verlag (II.2.r.)** oraz w – stanowiącym angielski przekład przeredagowanego fragmentu tego tekstu, poszerzonego o dodatkowy materiał źródłowy – **szkicu zawartym w tomie *New Trends in Slavic Studies 2*, opublikowanym w Moskwie (II.2.s.)**. W artykułach tych stwierdzam, że do XVI–XVII w. najprawdopodobniej nie powstał pełen przekład Koranu na język (staro)cerkiewnosłowiański. Do naszych dni nie zachował się ani jeden średniowieczny rękopis z obszaru *Slavia Orthodoxa*, zawierający choćby fragment tego utworu. W materiale źródłowym z omawianej epoki nie odnajdziemy też informacji, która pozwalałaby przyjąć, że rzeczywiście dokonano przekładu świętej księgi muzułmanów na język liturgii i piśmiennictwa prawosławnych Słowian. Można przypuszczać, że tłumaczenia pełnego tekstu Koranu na języki słowiańskie zaczęły pojawiać się dopiero w epoce wczesnonowożytnej.

Cytaty koraniczne odnajdujemy jednak w wielu (staro)cerkiewnosłowiańskich utworach. W toku badań udało mi się wyodrębnić i zidentyfikować ok. 100 fragmentów świętej księgi muzułmanów, które zostały przytoczone – w mniej lub bardziej zniekształconym brzmieniu – w tekstach autorów chrześcijańskich, przetłumaczonych z greki bizantyńskiej lub powstałych na obszarze Słowiańszczyzny (pełen wykaz rozpoznanych cytatów wciąż oczekuje, ze względów technicznych, na publikację). Wśród zabytków tych można wymienić: anonimowy obrzęd wyrzeczenia się islamu (13 fragmentów), traktat Eutymiusza Zygabena *Panoplia dogmatica* (aż 51 passusów, w tym 38 zachowanych w wersji słowiańskiej), dzieło Jana z Damaszku *O herezjach* (9), *Rozmowę Saracena z chrześcijaninem* (2), tekst polemiczny Michała

Synkellosa (2), kronikę Jerzego Mnicha zwanego Hamartolosem (2), słowiańską wersję *Contra legem Sarracenorum* autorstwa Riccolda z Monte di Croce (33), cztery *Mowy przeciwko Mahometowi* Jana Kantakuzena (26), *Żywot obszerny św. Konstantyna-Cyryla* (2), *Chronograf troicki* (2), *Latopis helleński i rzymski* drugiej redakcji (2), *Chronograf rogożski* (2), *Chronograf ruski* z 1512 r. w redakcji zachodnioruskiej z połowy XVI w. (3), *Latopis Zmartwychwstania* (1), *Iluminowany zwód latopisarski* (2), *Latopis Nikonowski* (19) oraz *Wędrówkę za trzy morza* autorstwa Atanazego Nikitina (3). Z powyższego zestawienia wynika, że Koran nie był Słowianom prawosławnym całkowicie nieznanym: mieli oni świadomość istnienia świętej księgi muzułmanów, za sprawą cytatów i odwołań do jej treści, zawartych w dziełach autorów bizantyńskich.

W trakcie omawianego projektu opublikowałam jeszcze kilka innych artykułów naukowych (II.2.q., II.4.v., II.4.x., II.4.y.), których świadomie nie włączam do cyklu publikacji, stanowiących osiągnięcie, o którym mowa w art. 219 ust. 1 pkt. 2 ustawy. Kryterium wyboru stanowiło nie tylko miejsce wydania, ale przede wszystkim – nowatorstwo i tematyczna komplementarność krótszych tekstów z zawartością merytoryczną obu monografii. Kierując się tymi przesłankami poza cyklem zdecydowałam się pozostawić artykuły, które – przynosząc ustalenia ważne dla innych tematów (np. studiów nad literaturą Nowogrodu Wielkiego czy traktatem antyheretyckim Piotra z Sycylii) – w badaniach nad wizerunkiem mieszkańców Bliższego Wschodu powtarzają treści i wnioski, w pełniejszy i bardziej pogłębiony sposób przedstawione w monografiach. Cztery artykuły nadal oczekują na publikację (II.2.t., II.4.z., II.4.aa., II.4.bb.). Dwa z nich, przyjęte do druku w prestiżowych periodykach zagranicznych (“*Studi Medievali*” i “*Studia Historica. Historia Medieval*”), są już po składzie i łamaniu. Ukażą się najprawdopodobniej w ciągu najbliższych miesięcy.

4.2. OMÓWIENIE POZOSTAŁYCH OSIĄGNIĘĆ NAUKOWO-BADAWCZYCH:

4.2.1. Wyobrażenia o Sofii – upersonifikowanej Mądrości Bożej w kulturze Słowian prawosławnych. Tematem, wokół którego koncentrowało się większość moich poszukiwań badawczych w latach 2010–2015, tj. w trakcie pracy nad dysertacją doktorską, ale również po uzyskaniu stopnia – m.in. podczas przygotowywania do druku monografii pt. *Sofia – upersonifikowana Mądrość Boża. Dzieje wyobrażeń w kręgu kultury bizantyńsko-słowiańskiej* (Łódź 2015, II.1.b.), stanowiącej – rozszerzoną o kwestie zarekomendowane przez recenzentów i uzupełnioną o dodatkową literaturę przedmiotu – wersję rozprawy, był fenomen uosobionej Mądrości Bożej, głęboko osadzony w teologii Kościoła wschodniego i cywilizacji bizantyńskiej, ale szczególnie rozpowszechniony w piśmiennictwie oraz sztuce bułgarskiej, serbskiej i ruskiej w XIII–XVI w. Jak wspominałam wyżej, z niniejszym tematem wiązała się także realizacja (w latach 2012–2015) pierwszego, indywidualnego projektu badawczego (NCN PRELUDIUM, II.5.a.), rozliczonego i pozytywnie ocenionego przez recenzentów.

Najważniejsze ustalenia badawcze, zaprezentowane w monografii:

- Wytłumaczono genezę fenomenu upersonifikowanej Mądrości Bożej w kulturze bizantyńsko-słowiańskiej. W tym celu poddane zostały gruntownej analizie wszystkie

teksty starotestamentowe, mówiące o Sofii. Pokrótkie przedstawiono też wpływy wyobrażeń religijnych starożytnego Bliskiego Wschodu na formowanie się biblijnej figury upostaciowionej Mądrości. Przeanalizowano wybrane fragmenty Nowego Testamentu, a także miejsce, zajmowane przez Sofię w pismach wschodnich Ojców Kościoła i literaturze bizantyńskiej.

- Opisano przejawy ww. fenomenu w kulturze duchowej i materialnej obszaru *Slavia Orthodoxa* (Ruś, Bułgaria, Serbia) – analizie poddano możliwie szerokie spektrum źródeł: zabytki piśmiennictwa (staro)cerkiewnosłowiańskiego (teksty historiograficzne, hagiograficzne, hymnograficzne, homiletyczne, itineraria, it.), materiał ikonograficzny (miniatury zdobiące rękopisy, malowidła naścienne, ikony), artefakty numizmatyczne i sfragistyczne. Uwagę poświęcono też świątyniom dedykowanym Mądrości Bożej.
- Przesledzono czynniki, które złożyły się na wzrost zainteresowania tematyką sapiencką na interesującym nas obszarze u schyłku średniowiecza (XIV–XV w.), np. powrót bizantyńskich i słowiańskich twórców do estetyki grecko-rzymskiego antyku (wizerunki muz jako wzór dla ikonograficznych wyobrażeń Mądrości Bożej), myśl hezychastyczną.
- Podjęto próbę ukazania elementów charakterystycznych dla słowiańskich wyobrażeń na temat Mądrości Bożej, tj. tendencji do nadawania jej cech odrębnego bytu osobowego (kobiecego). Analiza zgromadzonego materiału źródłowego pozwoliła na ustalenie, iż w sztuce obszaru *Slavia Orthodoxa* istniały takie typy wizerunków Sofii, które były całkowicie nieznane w Bizancjum. Zweryfikowano jednak kilka obecnych w literaturze przedmiotu sądów na temat unikalności postrzegania Mądrości Bożej przez Słowian: zarówno na Bałkanach, jak i na Rusi przyswojono, charakterystyczne dla tekstów patrystycznych, utożsamienie Sofii z Chrystusem. Teza o tendencji słowiańskich twórców do wiązania Mądrości Bożej z Bogurodzicą nie znajduje zaś potwierdzenia w źródłach. Jedynym obszarem, na którym Sofia rzeczywiście była postrzegana w sposób wyjątkowy, był Nowogród Wielki – Mądrość uznawano tu za nieomal niezależny byt osobowy, patronkę i opiekunkę republiki.

Efekty badań nad wyobrażeniami o Sofii – Mądrości Bożej w kulturze bizantyńsko-słowiańskiej opublikowałam również w sześciu artykułach naukowych. Trzy anglojęzyczne teksty, mające za zadanie udostępnić wybrane fragmenty monografii zagranicznym odbiorcom, ukazały się na łamach „*Studia Ceranea. Journal of the Waldemar Ceran Research Centre for the History and Culture of the Mediterranean Area and South-East Europe*”, wydawanym przez Centrum *Ceraneum* UŁ periodyku o zasięgu międzynarodowym, indeksowanym m.in. w bazie Web of Science Core Collection (II.4.b., II.4.l., II.4.n.). Spośród pozostałych, zawierających także omówienie wątków, które nie zostały uwzględnione w monografii, na uwagę zasługuje zwłaszcza artykuł pt. *Język przekładów Ksiąg Mądrościowych Starego Testamentu w XIII-wiecznych paremijnikach słowiańskich (na przykładzie Prz 9, 1-6)*, opublikowany w tomie: *Beiträge der Europäischen Slavistischen Linguistik (Polyslav)*, vol. 17, München–Berlin–Washington 2014 [=„Die Welt der Slaven. Sammelbände“, 53] (II.2.e.). Porównałam

w nim tłumaczenie fragmentu Prz 9, 1-6, zawarte w – reprezentującym bułgarską redakcję języka cerkiewnosłowiańskiego – Paremijniku Grigorowicza oraz tekst, zamieszczony w księdze liturgicznej, wykonanej na potrzeby cerkwi Przemienienia Pańskiego na Nieriedicy pod Nowogrodem Wielkim, wykazując, iż bazują one na tym samym, staro-cerkiewno-słowiańskim tłumaczeniu Księgi Przysłów, wykonanym relatywnie wcześniej – być może już w IX/X stuleciu.

Do badań nad upostaciowioną Mądrością Bożą powróciłam również w 2020 r., uaktualniając tekst monografii na potrzeby nowego wydania – w przekładzie na język rosyjski, którego wykonanie przez mgr Jana Morawickiego (asystenta naukowego w Centrum *Ceraneum* UŁ), jak i koszty opublikowania książki w ramach prestiżowej serii „Византийская библиотека” wydawnictwa naukowego ALETHEIA w Sankt-Petersburgu, są finansowane ze środków Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki (II.9.d.). Co więcej, na zaproszenie dr Marii A. Rossi (Princeton University) oraz dr Alice I. Sullivan (University of Michigan) przygotowuje też obecnie obszerny tekst poświęcony fenomenowi uosobionej Mądrości Bożej w kulturze Słowian Południowych oraz księstw naddunajskich w XIII–XVI w., który zostanie opublikowany w tomie pt. *Routledge Handbook of Byzantium and the Danube Regions (13th–16th century)* (wydawnictwo z II poziomu w aktualnym wykazie MEiN).

4.2.2. Staroruskie i południowosłowiańskie utwory hagiograficzne i hymnograficzne, dedykowane św. księżnej kijowskiej Oldze. Badania nad niniejszym tematem rozpoczęłam jeszcze w 2014 r., realizując, jako laureatka stypendium Marszałka Województwa Łódzkiego dla wybitnych młodych naukowców, współfinansowanego ze środków European Regional Development Fund (ERDF), indywidualny projekt (II.5.b.), którego celem było zebranie i przetłumaczenie na język polski najstarszych utworów hagiograficznych i hymnograficznych, poświęconych księżnej Oldze, pochodzących z XI–XVI w. Ostatecznie w obręb antologii pt. *Święta księżna kijowska Olga. Wybór tekstów źródłowych* (Łódź 2014, II.1.a.), weszło osiem zabytków literatury cerkiewnosłowiańskiej:

- *Pochwała Olgi* autorstwa Jakuba Mnicha, XI w.
- *Żywot prologowy św. Olgi* (południowosłowiański), XII–XIII w.
- *Żywot prologowy św. Olgi* (ruski), XII–XIII w.
- *Kanon ku czci św. Olgi*, przypisywany Cyrylowi z Turowa, XII–XIII w.
- *Słowo o tym, jak ochrzciła się Olga*, przełom XIV i XV w.
- *Żywot św. Olgi* (tzw. pskowski), lata 50. XVI w.
- *Żywot św. Olgi* (tzw. pskowski, redakcja skrócona), XVI w.
- *Żywot obszerny św. Olgi*, włączony do *Księgi stopni rodowodu carskiego*, ok. 1560 r.

We wspomnianej książce zamieszczone zostały zarówno wersje oryginalne wszystkich wyżej wymienionych utworów, jak i ich polskie przekłady mojego autorstwa. Podstawą edycji tekstów staroruskich były ich istniejące wydania (w miarę możliwości – fototypiczne). Na ich podstawie zostało też wykonane tłumaczenie z języka cerkiewnosłowiańskiego na polski. Cha-

rakter syntetycznego naukowego wywodu ma natomiast część wstępna, poprzedzająca antologię tekstów, pt. *Święta księżna kijowska Olga w świetle źródeł historycznych i tradycji cerkiewnej*. Została ona podzielona na dwie części. Pierwsza zawiera szkic biograficzny księżnej Olgi, prezentujący w oparciu o źródła i literaturę przedmiotu najistotniejsze wydarzenia z życia świętej. Druga natomiast poświęcona jest dziejom i specyfice kultu władczyni w Kościele prawosławnym. W tym ostatnim module zamieszczone zostały także informacje na temat historii łódzkiej cerkwi dedykowanej Oldze, znajdującej się przy ul. Piramowicza.

Materiały, które ze względu na czasowe ograniczenie projektu, nie mogły zostać uwzględnione w książce, np. krótki, południowosłowiański tekst hymnograficzny z XIV w., dedykowany św. Oldze, wydałam jako aneks do artykułu pt. *Żywoty prologowe ruskiej księżnej Olgi w piśmiennictwie starobułgarskim i staroserbskim jako przykład transmisji kulturowej między Słowiańszczyzną Południową i Wschodnią*, opublikowanego w tomie *Beiträge zum 19. Arbeitstreffen der Europäischen Slavistischen Linguistik (Polyslav)*, Harrassowitz Verlag, Wiesbaden 2016 [=„Die Welt der Slaven. Sammelbände”, 60] (II.2.i.). Tłumaczone przez siebie utwory poddałam też analizie, pod kątem zawartego w nich obrazu Konstantynopola i cesarstwa bizantyńskiego, w artykule *Obraz Bizancjum w tekstach hagiograficznych poświęconych księżnej Oldze (XI–XVI w.)*, wydanym w tomie *Rzymianie i barbarzyńcy. Religia – polityka – kultura. Materiały V Kongresu Mediewistów Polskich*, vol. VI, Rzeszów 2019 (II.2.p.).

4.2.3. Kultura starobułgarska za panowania Piotra I i Marii Lekapeny (wybrane aspekty). Od kwietnia 2015 r. do pierwszego kwartału 2018 r. moja praca naukowa związana była – jak już wspominałam – z udziałem w międzynarodowym projekcie badawczym, pt. *Państwo bułgarskie w latach 927–969. Epoka cara Piotra I Pobożnego* (NCN HARMONIA, II.9.a.), realizowanym przez zespół kierowany przez prof. dr. hab. Mirosława J. Leszkę z Katedry Historii Bizancjum UŁ, w którego skład wchodziłi zarówno historycy i filolodzy z Uniwersytetu Łódzkiego, jak i badacze z Uniwersytetu im. św. Klemensa z Ochrydy w Sofii (Bułgaria).

W ramach wspomnianego projektu prowadziłam przede wszystkim badania nad wpływem carycy Marii Lekapeny (z pochodzenia Bizantynki), małżonki cara Piotra I, na kulturę starobułgarską. Ich celem było nakreślenie możliwie całościowej biografii władczyni oraz próba znalezienia odpowiedzi na pytanie, jaką rolę odgrywała ona na presławskim dworze i jak silne było jej oddziaływanie na politykę i kulturę państwa bułgarskiego w X w. Do moich osiągnięć naukowych, powiązanych z tym kierunkiem badawczym, należy zaliczyć przede wszystkim monografię, napisaną wspólnie z prof. Mirosławem J. Leszką, pt. *Maria Lekapene, Empress of the Bulgarians. Neither a Saint nor a Malefactress* (Łódź–Kraków 2017, II.1.c.). Stanowi ona pierwsze opracowanie naukowe biografii Marii Lekapeny w światowej historiografii. Rezultaty moich badań zaprezentowałam również w pięciu artykułach, zamieszczonych w periodykach naukowych i tomach zbiorowych rozpoznawalnych międzynarodowo, z których niektóre indeksowane są w bazach Web of Science Core Collection i SCOPUS: „Vox Patrum”, 2016 (II.4.p.); „Palaeobulgarica”, 2017 (II.4.s.); „Slavia Meridionalis”, 2017 (II.4.u.); „Die Welt der Slaven. Sammelbände”, 2017 [Harrassowitz Verlag, Wiesbaden] (II.2.l.); „Slavia Antiqua”, 2017 (II.4.t.). Wśród wspomnianych tekstów na szczególną uwagę zasługuje ostatni, gdyż zawiera wykonane przeze mnie przekłady fragmentów staroruskiego utworu historio-

graficznego z XV w., *Latopisu helleńskiego i rzymskiego* drugiej redakcji, poświęcone Marii Lekapenie i Piotrowi I. Zostały one również opublikowane w tłumaczeniu na język angielski, w formie aneksu do wyżej wspomnianej monografii (II.1.c.).

W toku moich badań udało mi się wykazać, że poglądy historyków, pragnących widzieć w Marii Lekapenie swego rodzaju „agentkę Konstantynopola” na presławskim dworze oraz nadzwyczaj aktywną krzewicielkę cywilizacji bizantyńskiej na gruncie bułgarskim, są wyolbrzymione i nie znajdują żadnego potwierdzenia w zachowanym materiale źródłowym. Nie ulega wątpliwości, że Maria od 927 r. władała ludem, którego polityczne i intelektualne elity zostały już zaznajomione z kulturowymi zdobyczami cesarstwa wschodniego za panowania dziada i ojca jej męża, tj. Borysa-Michała i Symeona I Wielkiego. Trudno też uznać Lekapenę za osobę, która miała dominujący wpływ na kierunek polityki zagranicznej i wewnętrznej Piotra. W żadnym z zachowanych do naszych dni tekstów starobułgarskich nie znajdziemy bodaj najskromniejszej wzmianki o niej. Za panowania Marii Lekapeny w Bułgarii przyswojono natomiast bizantyńskie przekonanie o tym, iż władczyni jest osobą publiczną, pełniącą określone funkcje na dworze i w państwie. Efektem recepcji cywilizacyjnych wzorców znad Bosforu było przede wszystkim umieszczanie wizerunku Marii na pieczęciach, wybijanych na rozkaz jej męża w latach 927–945. Diadem i oficjalny strój dworski presławskiej monarchini także stanowią wierną kopię stemmy i ubioru konstantynopolitańskich cesarzowych. Wpływy bizantyńskie dostrzec też możemy w tytulaturze bułgarskich władców z tego okresu.

Drugim tematem badawczym, nad którym pracowałam w ramach omawianego projektu, była kultura i sztuka starobułgarska za panowania Piotra I i Marii Lekapeny. Wyniki moich studiów zawarłam w obszernym rozdziale, który został włączony do anglojęzycznej monografii wieloautorskiej pt. *The Bulgarian State in 927–969. The Epoch of Tsar Peter I* (Łódź–Kraków 2018, II.2.n.).

Jestem również, obok prof. dr. hab. Mirosława J. Leszki i dr. hab. Kiriła Marinowa, współautorką monografii pt. *Piotr I Święty, car bułgarski (ok. 912–969). Maria Lekapena, caryca bułgarska (ok. 912–963)* (Kraków 2018, II.1.d.). Można ją uznać za pierwszą w literaturze naukowej podwójną biografię, poświęconą tej parze władców. W naszych zamierzeniach była ona też publikacją adresowaną do szerszego grona odbiorców, mającą zaznajomić polskiego czytelnika ze specyfiką historii i kultury Bułgarii w X w. Złożyły się na nią w znacznej mierze polskie wersje tekstów, wydanych w toku projektu w językach obcych (II.2.n., II.4.s.), jak i przedruki, skróty bądź przeredagowane warianty polskojęzycznych artykułów naukowych, opublikowanych wcześniej na łamach specjalistycznych periodyków (II.2.l., II.4.p., II.4.u.). Książka ukazała się nakładem krakowskiego wydawnictwa Avalon, w ramach serii rozpoznawalnej w środowisku mediewistycznym oraz w kręgu pasjonatów historii, prezentującej biografie władców i władczyń średniowiecznych.

4.2.4. *Latopis nowogrodzki pierwszy starszej redakcji na tle kultury średniowiecznego Nowogrodu Wielkiego.* Od września 2017 r. do września 2019 r. kierowałam międzyobszarowym, zespołowym projektem badawczo-wydawniczo-digitalizacyjnym, finansowanym przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki (II.5.c.). Przedmiotem moich badań był *Latopis nowogrodzki pierwszy*, naj-

prawdopodobnie najstarszy istniejący utwór historiograficzny, powstały w Nowogrodzie Wielkim. Studia nad nim podjęłam dlatego, że jest on nie tylko niezwykle cennym źródłem, zawierającym wiele istotnych danych na temat dziejów Rusi i Europy Środkowo-Wschodniej (w tym państwa polskiego) w XI–XIV w., ale także – unikalnym zabytkiem średniowiecznego piśmiennictwa słowiańskiego, powszechnie uznawanym za jeden z najstarszych (obok zredagowanej na gruncie kijowskim w początkach XII w. *Powieści minionych lat*) staroruskich tekstów historiograficznych. W centrum mojego zainteresowania znalazła się przy tym starsza redakcja wspomnianego utworu, zachowana w jednym tylko rękopisie, tzw. „odpisie synodalnym” z XIII–XIV w., przechowywanym w Państwowym Muzeum Historycznym w Moskwie (ГИМ, СИН. 786), obejmująca wydarzenia z lat 1015/1016–1352/1353.

Efektami prac moich oraz kierowanego przeze mnie zespołu są:

1. Naukowa publikacja książkowa: Z.A. Brzozowska, I.N. Petrov, *Latopis nowogrodzki pierwszy starszej redakcji. Unikatowy zabytek piśmiennictwa staroruskiego i jego polski przekład* (II.1.e.) – zawiera całościowe tłumaczenie źródła na język polski, zaprezentowane paralelnie z tekstem oryginalnym (staroruskim), którego podstawą jest wykonany przez zespół projektowy samodzielny odczyt rękopisu ГИМ, СИН. 786. Tekst latopisu w wersji polskiej i oryginalnej został w niniejszej publikacji opatrzony wyczerpującym komentarzem naukowym: obszernymi przypisami (współtworzonymi także przez mgr. Jana Morawickiego, w liczbie 1149, zawierającymi dodatkowe informacje faktograficzne, ułatwiające właściwy odbiór źródła, dotyczące m.in. historii Nowogrodu Wielkiego, jego ustroju politycznego, piśmiennictwa, architektury, kultury duchowej i materialnej) oraz wstępem, zawierającym omówienie szeregu kwestii, związanych z okolicznościami powstania zabytku, osobami jego autorów oraz specyfiką formalną i lingwistyczną. Publikacja ukazała się w 2019 r. w ramach serii edycji źródełowych Centrum *Ceraneum* UŁ, tzw. „Series Ceranea”.
2. Popularnonaukowa publikacja książkowa: Z.A. Brzozowska, M.J. Leszka, *Nowogród Wielki. Historyczno-kulturowy przewodnik po średniowiecznej republice* (II.1.f.) – zawiera przegląd najważniejszych zabytków architektury i sztuki średniowiecznego Nowogrodu Wielkiego (z uwzględnieniem informacji, które ze względu na ograniczenia wydawnicze nie mogły zostać zawarte w komentarzu do polskiego przekładu *Latopisu nowogrodzkiego pierwszego*), a także syntetyczne omówienie historii i kultury tego ośrodka. Walorem przewodnika jest bogaty materiał ilustracyjny: zdjęcia, wykonane przez autorów podczas pobytu w Nowogrodzie Wielkim w maju 2018 r., a także specjalnie przygotowane na potrzeby tej publikacji odrisy i mapy.
3. Digitalizacja – wersja elektroniczna *Latopisu nowogrodzkiego pierwszego*. W ramach projektu stworzony został przez dr. Bartosza Zielińskiego z Katedry Informatyki UŁ – na podstawie opracowanych przeze mnie materiałów – program, generujący stronę internetową (<http://ki.wfi.uni.lodz.pl/ceraneum/latopis/html/index.html>), pozwalającą na wszechstronną eksplorację źródła. Witryna prezentuje:
  - odczyt rękopisu kartami i stronami, zestawiony z fotokopiami oryginału;

- tekst staroruski w podziale wg zapisów z poszczególnych lat paralelnie z polskim tłumaczeniem;
- polski przekład i odczyt oryginału powiązane ze sobą hiperłączami (wraz z komentarzem oraz bogatym materiałem ikonograficznym).

4.2.5. **Średniowieczna literatura antyheretycka kręgu *Slavia Orthodoxa* (wybrane utwory)**. Moje obecne badania związane są głównie z międzynarodową, interdyscyplinarną inicjatywą naukową, kierowaną przez prof. dr. hab. Georgiego Minczewa z Katedry Filologii Słowiańskiej UŁ, poświęconą szeroko zakrojonym studiom nad polemiką międzywyznaniową i antyheretycką w średniowiecznym piśmiennictwie kręgu bizantyńsko-słowiańskiego. Jest ona finansowana przez Narodowe Centrum Nauki, w ramach dwóch projektów naukowych HARMONIA (II.9.b. i II.9.c.), realizowanych we współpracy ze specjalistami z Bułgarii (Bułgarskiej Akademii Nauk, Uniwersytetu Sofijskiego im. św. Klemensa Ochrydzkiego), Włoch (Uniwersytetu Ca'Foscari w Wenecji) oraz Danii.

Moim największym osiągnięciem naukowym w ramach pierwszego z wymienionych projektów (II.9.b.) – posiadającego węższą formułę, zogniskowaną na cerkiewnosłowiańskich, bizantyńskich i łacińskich tekstach, których autorzy podejmowali polemikę z poglądami religijnymi wyznawców średniowiecznych herezji dualistycznych w łonie chrześcijaństwa (manicheizmu, mesalianizmu, paulicjanizmu i bogomilizmu) – **jest odkrycie i wprowadzenie do obiegu naukowego nieznanego dotąd wariantu źródła**, tj. cerkiewnosłowiańskiego przekładu skrótu *Historii paulicjan* Piotra z Sycylii. Utwór ten uważany jest w kręgu badaczy za jeden z najistotniejszych tekstów, omawiających wyobrażenia religijne sekty paulicjan, rozpowszechnionej w Armenii, na wschodnich rubieżach cesarstwa bizantyńskiego, w Azji Mniejszej, a następnie – na Bałkanach, w Tracji (VII–X w.). Został pierwotnie spisany po grecku ok. 870 r. i dotrwał do naszych dni w postaci całościowej na kartach jednego tylko rękopisu bizantyńskiego z XI w. Skróc *Historii paulicjan* Piotra z Sycylii powstał niezwykle szybko po jej napisaniu i zachował się w pięciu rękopisach greckich, z których najstarszy pochodzi z X w.⁴ Został również wpleciony, bez żadnych skrótów i zmian redakcyjnych, w tekst kroniki Jerzego Mnicha zw. Hamartolosem. W jej obrębie został przełożony na język staro-cerkiewno-słowiański, w Bułgarii na przełomie X i XI w.

W toku moich badań nad staroruskim materiałem rękopiśmiennym udało się jednak ustalić, iż przekład słowiański skrótu *Historii paulicjan* Piotra z Sycylii był na Rusi czytany nie tylko jako fragment kroniki Jerzego Mnicha. Został z niej zaczerpnięty przez twórców dwóch kompilacji historiograficznych: *Latopisu helleńskiego i rzymskiego* drugiej redakcji (pierwsza połowa XV w.) oraz *Iluminowanego zwođu latopisarskiego* (połowa XVI w.). Co więcej, funkcjonował też w obrębie anonimowego utworu, którego osią tematyczną jest konieczność obrony czystości doktrynalnej wschodniego chrześcijaństwa (**ГЛОВО НА БЪЗДВИЖЕНІЕ ЧЕСТНАГО**

---

⁴ Grecki tekst źródła, zarówno w jego pierwotnej, pełnej wersji, jak i wariacie skróconym, został już opublikowany, paralelnie z przekładem na język francuski, w 1970 r.: Ch. Astruc, W. Conus-Wolska, J. Gouillard, P. Lemerle, D. Papachryssanthou, J. Paramelle, *Les sources grecques pour l'histoire des Pauliciens d'Asie Mineure*, „Travaux et mémoires du Centre de recherches d'histoire et civilisation byzantines”, 4, 1970, s. 6-67, 80-92.

и животворящаго Креста). Odnajdujemy go na kartach staroruskich minei lekcyjnych, w tomie wrześnieowym, pod datą 14 IX (święto Podwyższenia Krzyża Świętego), pt. **О манихейхъ и павликыянехъ**. Najwcześniejsze odpisy wykonano u schyłku XV w. na Rusi (РГБ, 304.I.666, fol. 56'-59; РГБ, 113.590, fol. 68-71; РГБ, 304.I.663, fol. 257'-262). Tekst pojawia się też w minejach lekcyjnych z XVI w. (ГИМ, Син. 169, fol. 100-102'; РГБ, 173.I.88, fol. 171-174'; РГБ, 98.132, fol. 131'-137') oraz w tzw. *Wielkich minejach lekcyjnych* metropolity Makarego z połowy XVI w. (РНБ, Соф. 1317, fol. 172c-173c; ГИМ, Син. 986, fol. 338a-339b; ГИМ, Син. 174, fol. 386d-388a). Staroruski wariant skrótu *Historii paulicjan* Piotra z Sycylii został przeze mnie opublikowany, według rękopisu РГБ, 228.162 ze schyłku XV w. wraz z pełnym przekładem na język polski mojego autorstwa i komentarzem źródłowym (II.2.q., s. 34-37, 41-44).

W ramach drugiego, trwającego jeszcze projektu (II.9.c.), poświęconego cerkiewnosłowiańskiej literaturze polemicznej *en bloc*, zespół łódzkich paleoslawistów, kierowany przez prof. dr. hab. Georgiego Minczewa, prowadzi badania m.in. nad niepublikowanym dotąd, słowiańskim przekładem traktatu *Panoplia dogmatica* autorstwa Eutymiusza Zygabena (ok. 1112-1114 r.), który powstał najprawdopodobniej u schyłku XIV w. lub też na początku XV w. na terenie Bułgarii i zachował się w pięciu fragmentarycznych odpisach z XV-XVI w. W polu moich studiów znajduje się ostatni, 28. rozdział dzieła, poświęcony Saracenom (islamowi), pt. **Тїтло ꙗко на Саракїни, иже наричѣ се Измаилїте вѣо, яко ѿ Исмаила съхоще. сїнь же бѣ съ Авраамовѣ, родив се иже ѿ Агары рабинне Гсаррїны. Агарѣне же ѿ Агарь матери Исмаилевы**. Jego wariant słowiański dotrwał do naszych dni w jednym tylko rękopisie, przechowywanym obecnie w Narodowej Bibliotece Naukowej w Odessie (ОГНБ, 1/108, fol. 24-35').

Podczas badań nad kodeksem okazało się, że tekst zabytku jest niekompletny. Rękopis musiał zostać rozłączony, a następnie zszyty ponownie, bez zachowania właściwej kolejności kart. Dokonując odczytu interesującego mnie fragmentu oraz porównując tekst znajdujący się na poszczególnych stronach manuskryptu z grecką wersją traktatu *Panoplia dogmatica*⁵ udało mi się jednak odtworzyć pierwotną, właściwą kolejność kart, a jednocześnie ustalić, że w odpisie ОГНБ, 1/108 brakuje jednej z nich, zawierającej tekst zakończenia paragrafu 9. traktatu, całych paragrafów 10. i 11. oraz początku paragrafu 12. Analiza treści rękopisu pozwala jednak przyjąć, że rozdział o islamie został przetłumaczony w całości, z wyjątkiem ostatniego akapitu paragrafu 29., zawierającego rekapitulację poglądów autora. Obecnie pracuję nad edycją krytyczną cerkiewnosłowiańskiej wersji ostatniego rozdziału dzieła Eutymiusza Zygabena oraz tłumaczeniem na język polski.

4.2.6. Tłumaczenia m.in. z języka (staro)cerkiewnosłowiańskiego. Bardzo ważnym aspektem mojej pracy naukowej jest ożywiona działalność translatorska. Jeszcze w trakcie studiów doktoranckich zaczęłam tłumaczyć na język polski średniowieczne teksty cerkiewnosłowiańskie, przede wszystkim redakcji ruskiej. W obrębie mojej pierwszej publikacji książkowej

---

⁵ Na podstawie wydania greckiego oryginału (prezentowanego paralelnie z przekładem na język niemiecki), zawartego w pracy: *Euthymii Zigabeni Panopliae dogmaticae caput 28*, [in:] *Schriften zum Islam von Arethas und Euthymios Zigabenos und Fragmente der griechischen Koranübersetzung*. Griechisch-deutsche Textausgabe von K. Förstel, Wiesbaden 2009, s. 43-83 [=“Corpus Islamo-Christianum, Series Graeca“, 7].

(II.1.a.) wydałam osiem polskich przekładów utworów hagiograficznych i hymnograficznych, dedykowanych księżnej kijowskiej Oldze, z XI–XVI w. Wśród nich, obok siedmiu tekstów proveniencji staroruskiej, znalazł się również jeden południowosłowiański żywot prologowy. Tłumaczenie to zweryfikowałam w artykule opublikowanym w tomie *Beiträge zum 19. Arbeitstreffen der Europäischen Slavistischen Linguistik (Polyslav)*, Harrassowitz Verlag, Wiesbaden 2016 [=„Die Welt der Slaven. Sammelbände”, 60] (II.2.i.). W aneksie do tej pracy znalazł się ponadto mój polski przekład serbskiego troparionu św. Oldze z XIV w.

W 2013 r., w ramach pracy w zespole redakcyjnym periodyku „Studia Ceranea. Journal of the Waldemar Ceran Research Centre for the History and Culture of the Mediterranean Area and South-East Europe”, przetłumaczyłam na język polski testament księcia Fiodora A. Sanguszki z 1547 r. Został on następnie przełożony na j. angielski przez dr. Michała Zytkę i opublikowany w trzecim tomie czasopisma (DOI: 10.18778/2084-140X.03.15, s. 205-212).

W 2015 r., na potrzeby antologii polskich przekładów tekstów źródłowych, dołączonej w formie aneksu do książki: M.J. Leszka, K. Marinow, *Carstwo bułgarskie. Polityka–społeczeństwo–gospodarka–kultura. 866–971*, Wydawnictwo Naukowe PWN (aktualny wykaz wydawnictw MEiN, poziom I), Warszawa 2015 (ISBN: 978-83-01-18224-3), wykonałam tłumaczenia pięciu zabytków starobułgarskiego piśmiennictwa z X–XIII stulecia: *Zapisu Tudora Doksowa* (kolofonu w odpisie *Mów przeciwko Arianom* Atanazego Aleksandryjskiego, w tłumaczeniu Konstantyna Presławskiego, s. 352); *Opisu pałacu Symeona* Jana Egzarchy (s. 354); wersji staro-cerkiewno-słowiańskiej *Komentarza do Księgi Przysłów (9, 1-6)* Anastazego Synaity, z *Izbornika Symeona-Światosława* z 1073 r. (s. 355); *Pouczenia bogatych* (kompilacji fragmentów *Schede basilike* diakona Agapeta, z *Izbornika Światosława* z 1076 r., s. 356-357) oraz wyimków z *Menologionu presławskiego* (s. 359).

Od 2012 r. regularnie publikuję też tłumaczenia utworów staroruskich na język polski, wraz z edycją tekstu oryginalnego i komentarzem źródłowym, na łamach periodyku „Slavia Antiqua”, rocznika poświęconego „starożytnościom słowiańskim”, wydawanego przez Wydział Archeologii Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu we współpracy z Wydziałem Historii i Nauk Społecznych Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk. Dotąd ukazało się tu sześć przekładów mojego autorstwa: pochwały księcia moskiewskiego Iwana Kality, z połowy XIV w. (II.4.e.), pochwały wielkiej księżnej włodzimierskiej Marii, z początku XV w. (II.4.i.), *Słowa o Mądrości* przypisywanego Cyryłowi z Turowa, z drugiej połowy XII w. (II.4.o.), opowieści o zdobyciu Konstantynopola przez krzyżowców w 1204 r., włączonej do tekstu *Latopisu nowogrodzkiego pierwszego* starszej redakcji (II.4.r.) oraz fragmentów *Latopisu helleńskiego i rzymskiego* drugiej redakcji: o ikonie Bogurodzicy Hodegetrii i szacie Matki Bożej w Blachernach (II.4.r.), o władcach bułgarskich, Piotrze I Świętym i Marii Lekapenie (II.4.t.), o Mahomecie i narodzinach islamu (II.4.y.).

W 2016 r. przetłumaczyłam również na język polski krótką, ale obfitującą w szczegóły topograficzne relację Nowogrodzianina Stefana z podróży, którą odbył do Konstantynopola w 1348/1349 r. Przekład został opublikowany w tomie *Metropolia na styku mórz i kontynentów. Wczesno- i średniobizantyński Konstantynopol jako miasto portowe*, pod redakcją prof. dr.

hab. Mirosława J. Leszki i dr. hab. Kirila Marinowa (II.2.j.). W 2019 r., jako aneks do polskiego tłumaczenia i wydania *Historii Kościoła Jana Diakrinomenosa i Teodora Lektora*, autorstwa dr. hab. Rafała Kosińskiego, prof. UwB, dr. Adriana Szopy i dr. Kamilli Twardowskiej (Towarzystwo Wydawnicze „Historia Iagellonica” – aktualny wykaz wydawnictw MEiN, poziom I, Kraków 2019, ISBN: 978-83-66-30417-8), ukazał się także mój przekład fragmentu *Paterykonu synajskiego* (ГИМ, СИН. 551, XI w., vol. 101-101', s. 356-357).

Moim najpoważniejszym, dotychczasowym osiągnięciem edytorsko-translatorskim jest natomiast przygotowanie – razem z dr. hab. Ivanem N. Petrovem, prof. UŁ z Katedry Filologii Słowiańskiej UŁ – wydania i polskiego przekładu *Latopisu nowogrodzkiego pierwszego starszej redakcji*, obszernego zabytku historiografii staroruskiej, którego jedyny zachowany do naszych dni odpis (ГИМ, СИН. 786) składa się z 169 kart pergaminowych, tzn. tekst źródła obejmuje 337 stron. Nad tłumaczeniem pracowaliśmy wspólnie w latach 2017–2019 i ostatecznie zostało ono opublikowane zarówno w tradycyjnej formie książkowej (II.1.e.), jak i w wersji zdigitalizowanej, w postaci strony internetowej, opracowanej przez dr. Bartosza Zielińskiego z Katedry Informatyki UŁ: <http://ki.wfi.uni.lodz.pl/ceraneum/latopis/html/index.html>.

W ciągu ostatnich dwóch lat wykonałam też wiele przekładów tekstów cerkiewnosłowiańskich w związku z realizacją trzech projektów, poświęconych polemice religijnej w kulturze Słowian prawosławnych w średniowieczu. Jak już wspomniałam, w 2020 r. ukazało się moje autorskie tłumaczenie staroruskiej wersji skrótu *Historii paulicjan* Piotra z Sycylii (II.2.q.). Oprócz wzmiankowanej wyżej translacji utworu *O heretyku Mahomecie* (II.4.y., II.2.q.), w trakcie badań nad wizerunkiem mieszkańców Bliskiego Wschodu w piśmiennictwie wschodniosłowiańskim stworzyłam jeszcze kilka innych przekładów tekstów hagiograficznych i historiograficznych. Opublikowałam je w formie aneksu do monografii *Chadidża i jej czar-nookie siostry. Obraz kobiet bliskowschodnich z epoki narodzin islamu w średniowiecznej literaturze kręgu bizantyńsko-słowiańskiego* (II.1.h.). Zawiera on: żywot prologowy św. Golenduchy (s. 163-165), fragmenty *Latopisu helleńskiego i rzymskiego* drugiej redakcji (s. 166-167, 169-170), żywot prologowy św. Synklytyki Nadźrańskiej (s. 167-168) oraz poświęconą mni-chowi Michałowi z ławry św. Saby sekwencję żywotu św. Teodora z Edessy (s. 170-180). Warto zauważyć, że większość tłumaczonych przeze mnie utworów cerkiewnosłowiańskich nie była wcześniej przekładana na język polski, wiele z nich nie posiadało również żadnej innej translacji na język nowożytny, a niektóre (jak np. słowiańskie wersje żywotów św. Golenduchy i św. Teodora z Edessy) nie zostały nawet wprowadzone do obiegu naukowego – edycje tych ostatnich tekstów wykonałam zatem na podstawie samodzielnego odczytu materiału rękopiśmiennego.

W latach 2012–2016 przetłumaczyłam również z języka polskiego na język rosyjski cztery artykuły naukowe autorstwa prof. dr. hab. Mirosława J. Leszki:

- *Между Константинополем и Константинополем. Из истории столичного статуса Никуи в XIII в.*, „Balcanica Posnaniensia. Acta et Studia”, 19, 2012, s. 39-50.

- *Отношение Константинопольского патриарха Николая Мистика к вопросу сбора чрезвычайных налогов с Церкви в пользу государства, „Palaeobulgarica”, 39.1, 2015, s. 86-93.*
- *Проблема Болгарского патриархата во время правления Симеона I Великого и Петра I (краткий обзор), „Bulgaria Mediaevalis”, 7, 2016, s. 329-338.*
- *Был ли Симеон I Великий знатоком истории Древнего Рима? К вопросу о достоверности свидетельства патриарха Николая Мистика, „Кирило-Методиевски студии”, 25, 2016, s. 231-236.*

4.2.7. **Praca redakcyjna.** Od wielu lat angażuję się także w prace redakcyjne. Jeszcze przed uzyskaniem tytułów magisterskich zdobywałam pierwsze doświadczenia na tym polu, przygotowując do druku pięć tomów „Vade Nobiscum” (vol. I, II, III, IV, VIII; ISBN: 987-83-60604-53-3; 978-83-60604-51-9; 978-83-60604-69-4; 978-83-60604-72-4; 978-83-63199-01-2) – serii wydawniczej Studenckiego Koła Naukowego Historyków UŁ, zainicjowanej w 2009 r., tj. w okresie, w którym pełniłam funkcję przewodniczącej SKNH UŁ. Warto zauważyć, że inicjatywa ta jest kontynuowana po dziś dzień i zostało już w jej ramach opublikowanych 21 wolumenów: <http://sknh.uni.lodz.pl/archiwum/podstrony/vade.html>. Od 2011 r., tj. od momentu powstania periodyku naukowego Centrum Badań nad Historią i Kulturą Basenu Morza Śródziemnego i Europy Południowo-Wschodniej im. prof. Waldemara Cerana, *Ceraneum* UŁ, o nazwie „Studia Ceranea. Journal of the Waldemar Ceran Research Centre for the History and Culture of the Mediterranean Area and South-East Europe”, stale współpracuję z jego redakcją, m.in. przygotowując tłumaczenia i materiały ikonograficzne, a także wykonując redakcję techniczną tekstów, sprawdzając transliterację cyrylicy zapisów bibliograficznych i korygując cytaty źródłowe w języku (staro)cerkiewnosłowiańskim. Od 2018 r. jestem członkiem kolegium redakcyjnego rocznika „Studia Ceranea” oraz serii wydawniczej Centrum *Ceraneum* UŁ, „Series Ceranea”. W ramach mojej pracy w tym ostatnim gremium koordynowałam m.in. wydanie anglojęzycznego tomu 9, zatytułowanego *Panoply in Defense of Orthodoxy (The Case of Moldavian Manuscript BAR Ms. Slav. 636, 16th Century)*, którego autorami są prof. Ivan A. Biliarsky i prof. Mariyana P. Tsibranska-Kostova z Bułgarskiej Akademii Nauk, a redaktorem naukowym – prof. dr hab. Georgi Minczew. Od wielu lat stale współpracuję też z komitetem redakcyjnym serii wydawniczej Katedry Historii Bizancjum UŁ, „Byzantina Lodziensia”.

5. INFORMACJA O WYKAZYWANIU SIĘ ISTOTNĄ AKTYWNOŚCIĄ NAUKOWĄ REALIZOWANĄ W WIĘCEJ NIŻ JEDNEJ UCZELNI, INSTYTUCJI NAUKOWEJ LUB INSTYTUCJI KULTURY, W SZCZEGÓLNOŚCI ZAGRANICZNEJ:

5.1. WSPÓŁPRACA Z ZAGRANICZNYMI OŚRODKAMI NAUKOWYMI W RAMACH REALIZOWANYCH MIĘDZYNARODOWYCH PROJEKTÓW BADAWCZYCH:

Od 2015 r. miałam możliwość pracować w trzech dużych, interdyscyplinarnych, międzynarodowych zespołach badawczych. W projekcie naukowym, poświęconym historii i kulturze państwa bułgarskiego za panowania Piotra I i Marii Lekapeny, kierowanym przez prof.

dr. hab. Mirosława J. Leszkę (II.9.a.), brało udział – obok pracowników Uniwersytetu Łódzkiego – troje mediewistów z Uniwersytetu Sofijskiego im. św. Klemensa Ochrydzkiego w Bułgarii: prof. Miliana Kaimakamova, prof. Georgi Nikolov i prof. Angel Nikolov. W zespole, badającym bizantyńskie, łacińskie i cerkiewnosłowiańskie teksty antyheretyckie, którego kierownikiem jest prof. dr hab. Georgi Minczew (II.9.b.), współpracowałam z prof. Ivanem Biliarskim z Instytutu Historii Bułgarskiej Akademii Nauk oraz z prof. Marianą Tsibranską-Kostową z Instytutu Języka Bułgarskiego BAN. W realizowanym obecnie w Katedrze Filologii Słowiańskiej UŁ, pod kierunkiem prof. dr hab. Georgiego Minczewa, międzynarodowym grancie naukowym, poświęconym średniowiecznej literaturze polemicznej kręgu *Slavia Orthodoxa* (II.9.c.), uczestniczą – na prawach oficjalnych partnerów zagranicznych: prof. Anna-Maria Totomanova i prof. Tatiana Slavova z Wydziału Filologii Słowiańskiej Uniwersytetu Sofijskiego im. św. Klemensa Ochrydzkiego w Bułgarii, prof. Angel Nikolov z Wydziału Historii wspomnianej uczelni, prof. Ivan Hristov z Wydziału Teologii tegoż uniwersytetu, prof. Antonio Rigo z Wydziału Humanistycznego Uniwersytetu Ca'Foscari w Wenecji oraz prof. Pirinka Penkova-Lyager, *professor emeritus* z Danii.

W toku wszystkich trzech projektów przed okresem pandemicznym regularnie organizowane były stacjonarne zebrania wszystkich uczestników badań, umożliwiające wymianę materiałów (np. fotokopii rękopisów), precyzyjne ustalenie zakresu merytorycznego wspólnych publikacji i dyskusję naukową. Szczególnie cenna była dla mnie współpraca z prof. Marianą Tsibranską-Kostową z Bułgarskiej Akademii Nauk, która zwróciła mi uwagę na fakt, iż dalsze losy staro-cerkiewno-słowiańskiego przekładu skrótu *Historii paulicjan* Piotra z Sycylii, stanowiącego pierwotnie fragment starobułgarskiej wersji kroniki Jerzego Mnicha, są nieznane w kręgu specjalistów, a tym samym – moje badania nad tekstami, zawartymi w staroruckich kompilacjach historiograficznych i minejach lekcyjnych, mogą przynieść wartościowe rezultaty.

5.2. ZAGRANICZNE STAŻE I POBYTY STUDYJNE:

W ramach projektów naukowych, finansowanych przez Narodowe Centrum Nauki, odbyłam w latach 2013–2019 dziesięć krótkoterminowych staży/pobytów studyjnych w zagranicznych bibliotekach i ośrodkach badawczych (w Rosji, Bułgarii, Włoszech, Grecji, Francji i Wielkiej Brytanii), specjalizujących się m.in. w piśmiennictwie średniowiecznym: bizantyńskim, cerkiewnosłowiańskim i chrześcijańsko-orientalnym. Na pierwszym miejscu należy tu wymienić zwłaszcza dwie wizyty – na oficjalne zaproszenie Rosyjskiej Biblioteki Narodowej – w St. Petersburgu (7 IV–5 V 2013 r. i 17–26 V 2018 r.), w trakcie których miałam możliwość prowadzić badania bezpośrednio na manuskryptach bizantyńskich i słowiańskich, przechowywanych w zbiorach Oddziału Rękopisów Rosyjskiej Biblioteki Narodowej i w Oddziale Rękopisów Biblioteki Rosyjskiej Akademii Nauk. Znajomość materiału południowosłowiańskiego pogłębiłam podczas kilkudniowego stażu w Centrum Badań Cyrylo-Metodejskich Bułgarskiej Akademii Nauk w Sofii (6–12 IV 2014 r.), w tym samym czasie prowadząc też kwerendę w bibliotece Sofijskiego Uniwersytetu im. św. Klemensa Ochrydzkiego. Bardzo istotne dla zapoznania się z zachodnioeuropejską literaturą przedmiotu, dotyczącą piśmiennictwa

wschodniochrześcijańskiego (m.in. cerkiewnosłowiańskiego i bizantyńskiego), były zwłaszcza trzy pobyty w Rzymie (19 IX – 3 X 2013 r., 8–16 IV 2016 r., 23–27 XI 2018 r.) – kwerenda biblioteczna w Pontificio Istituto Orientale, American Academy i École française de Rome (EFR). Materiał badawczy z zakresu bizantynistyki uzupełniłam również w trakcie wizyty w Centrum Studiów Bizantyńskich Uniwersytetu Arystotelesa w Tesalonice (27 IX–4 X 2014 r.). Podjęcie studiów nad wizerunkiem mieszkańców Bliskiego Wschodu z epoki narodzin islamu w średniowiecznym piśmiennictwie bizantyńsko-słowiańskim oraz nad antymuzułmańskimi tekstami polemicznymi autorów chrześcijańskich, wymagało też zapoznania się z publikacjami i osiągnięciami badawczymi orientalistów. W tym celu odbyłam dwie kwerendy biblioteczne w zbiorach francuskich ośrodków naukowych: w Bibliothèquę byzantine, Collège de France i Institut du monde arabe w Paryżu (20–29 IV 2017 r.) oraz w Bibliothèquę de la Maison de l’Orient et de la Méditerranée Jean Pouilloux w Lyonie (9–17 III 2019 r.). W trakcie pobytu w Wielkiej Brytanii, w związku z udziałem w konferencji naukowej na Uniwersytecie w Oksfordzie, odwiedziłam też Senate House Library i Warburg Institute w Londynie (8–11 VII 2018 r.).

5.3. CZŁONKOSTWO W ORGANIZACJACH NAUKOWYCH:

Od 2011 r. jestem członkiem międzynarodowego Stowarzyszenia Sławistów POLYSLAV (Association of Slavists, POLYSLAV; Asociace slavistů POLYSLAV), z oficjalną siedzibą w Pradze (<http://www.polyslav-as.org/pl/members/brzozowska>). Aktualnie skupia ono kilkudziesięciu badaczy z Europy, Stanów Zjednoczonych i Japonii (zarówno językoznawców, jak i literaturoznawców), zajmujących się językiem, literaturą, historią i kulturą wszystkich słowiańskich narodów i grup etnicznych od średniowiecza po współczesność. W trakcie minionej dekady wzięłam aktywny udział nieomal we wszystkich konferencjach zorganizowanych przez stowarzyszenie (2011 – w Pradze, 2012 – w Zurychu, 2013 – w Kijowie, 2014 – w Budapeszcie, 2015 – w Warszawie, 2016 – w Moskwie, 2017 – w Nowym Sadzie, 2018 – w Łodzi, 2020 i 2021 – online), prezentując w ich trakcie referaty, moderując obrady paneli i uczestnicząc w plenum. Regularnie publikuję też artykuły naukowe w wydawanych przez POLYSLAV tomach z serii „Die Welt der Slaven. Sammelbände” (dotąd ukazało się siedem tekstów, ósmy zaś – po otrzymaniu dwóch pozytywnych recenzji – oczekuje na druk).

Od 2012 r. jestem członkiem międzynarodowego Centrum Badań nad Historią i Kulturą Basenu Morza Śródziemnego i Europy Południowo-Wschodniej im. prof. Waldemara Cerana, *Ceraneum* UŁ. Z jednostką tą wiąże się znaczna część mojej działalności naukowej (m.in. realizacja projektów badawczych, praca w kolegium redakcyjnym periodyku i serii wydawniczej) oraz organizacyjnej (przede wszystkim – opieka nad wnioskami grantowymi powstającymi w Centrum i bieżący nadzór nad ich realizacją – *vide*: paragraf 6.2. autoreferatu).

Od 2009 r. jestem członkiem Polskiego Towarzystwa Historycznego. W 2015 r., w głosowaniu jawnym, zostałam przyjęta w poczet członków Komisji Bizantynologicznej PTH. Od przeszło dekady biorę udział w posiedzeniach tego gremium (w latach 2010–2015 uczestniczyłam w nich jako gość). Podczas jednego ze spotkań komisji, odbywającego się dnia 1 VI 2019 r. w Instytucie Historii Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu (Collegium Histo-

ricum), wygłosiłam wykład, pt. *Koran na obszarze Slavia Orthodoxa? Fragmenty tłumaczeń i ślady recepcji w piśmiennictwie Słowian prawosławnych w średniowieczu*. Wzięłam również udział w dwóch objazdach naukowych, zorganizowanych przez KB PTH, w których trakcie miałam możliwość bezpośrednio zapoznać się z wieloma zabytkami architektury sakralnej bizantyńskiego kręgu cywilizacyjnego: 14–28 VIII 2013 r. uczestniczyłam w badaniach terenowych na obszarze Bałkanów Zachodnich (Serbia, Kosowo, Czarnogóra, Macedonia Północna, Bośnia i Hercegowina), a 21–30 VIII 2015 r. – w ekspedycji do Armenii i Gruzji.

5.4. CZYNNY UDZIAŁ W KONFERENCJACH KRAJOWYCH I MIĘDZYNARODOWYCH (ZE SZCZEGÓLNYM UWZGLĘDNIENIEM SYMPOZJÓW ODBYWAJĄCYCH SIĘ ZA GRANICĄ):

W toku mojej dotychczasowej ścieżki naukowej wzięłam czynny udział w 63 konferencjach: trzynaście z nich (z lat 2007–2013) miało charakter sympozjów studencko-doktoranckich, w pozostałych pięćdziesięciu uczestniczyłam natomiast zarówno obok młodych, jak i doświadczonych badaczy: w trakcie studiów doktoranckich (2010–2015) zaprezentowałam referaty na 18 *stricte* naukowych konferencjach, a po uzyskaniu stopnia doktora (2015–2021) – na 25. Znaczna część tych spotkań miała charakter międzynarodowy (27). Organizatorami i gospodarzami wielu z nich (46) były polskie instytucje naukowe: Akademia Sztuk Pięknych im. Władysława Strzemińskiego w Łodzi, Instytut Historii Polskiej Akademii Nauk w Warszawie, Instytut Kultury Europejskiej w Gnieźnie, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Uniwersytet Jagielloński w Krakowie, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy, Uniwersytet Łódzki, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, Uniwersytet Rzeszowski, Uniwersytet Szczeciński, Uniwersytet Śląski w Katowicach, Uniwersytet w Białymstoku, Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie, Uniwersytet Warszawski, Uniwersytet Wrocławski. W okresie pandemicznym (2020–2021) uczestniczyłam też w dwóch konferencjach online. Pozostałych 15 sympozjów, w których wzięłam czynny udział w latach 2011–2019, odbywało się natomiast za granicą:

- w Serbii (3): 31V–3 VI 2013 r., Nisz, Центар за црквене студије, *The International Conference Saint Emperor Constantine and Christianity*; 22–27 VIII 2016 r., Belgrad, Византолошки институт Српске академије наука и уметности, 23rd International Congress of Byzantine Studies; 11–13 IX 2017 r., Nowy Sad, Универзитет у Новом Саду, POLYSLAV XXI;
- w Wielkiej Brytanii, w Oksfordzie (2): 17–19 VII 2017 r., Aram Society for Syro-Mesopotamian Studies, Oriental Institute, University of Oxford, Aram Forty Sixth International Conference: *Arabs before Islam*; 11–13 VII 2018 r., Aram Society for Syro-Mesopotamian Studies, Oriental Institute, University of Oxford, Aram Forty Eighth International Conference: *Syriac Christianity*;
- w Hiszpanii (2): 9–11 VII 2019 r., Granada, Facultad de Traducción e Interpretación de Granada, *GranaSlavic2019. 5th Andalusian Slavic Studies Workdays. International Conference*; 9–11 X 2019 r., Salamanka, Zamora Protohistórica, Universidad de Salamanca, *International Congress. Violence in History*;

- na Cyprze (1): 15–18 IV 2019 r., Nikozja, Centre for Visual Arts and Research (CVAR) in Nicosia, *Othello's Island 2019. The 7th Annual Conference of Medieval, Renaissance and Early Modern Studies*;
- w Czechach (1): 7–9 IX 2011 r., Praga, Univerzita Jana Amose Komenského, POLYSLAV XV;
- w Niemczech (1): 13–15 XII 2018 r., Tybinga, Eberhard Karls Universität Tübingen, *Migration and Mobility Across the Roman-Persian Frontier, 3rd-7th c. A.D.*
- w Rosji (1): 4–11 IX 2016 r., Moskwa, Московский педагогический государственный университет, POLYSLAV XX;
- w Szwajcarii (1): 5–7 IX 2012 r., Zurych, Universität Zürich, POLYSLAV XVI;
- na Ukrainie (1): 11–14 IX 2013 r., Kijów, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, POLYSLAV XVII;
- na Węgrzech (1): 35 IX 2014 r., Budapeszt, Eötvös Loránd Tudományegyetem, POLYSLAV XVIII;
- we Włoszech (1): 22–23 XI 2018 r., Neapol, Dipartimento di Studi Letterari, Linguistici e Comparati, Università di Napoli L'Orientale, International Scientific Conference *Orthodoxy-Heterodoxy. Slavic space facing the divisions of Christianity from the Middle Ages to today.*

5.5. WYKŁADY W INNYCH INSTYTUCJACH NAUKOWYCH :

Oprócz wyżej wspomnianej prelekcji, zaprezentowanej w trakcie posiedzenia Komisji Bizantynologicznej Polskiego Towarzystwa Historycznego w Instytucie Historii Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu (1 VI 2019 r.), w okresie po uzyskaniu stopnia naukowego doktora wygłosiłam jeszcze dwa wykłady w innych instytucjach niż macierzysty Uniwersytet Łódzki. W dniu 28 IV 2016 r., na zaproszenie Pracowni Badań nad Dziejami Rusi, wystąpiłam w murach Instytutu Historii i Stosunków Międzynarodowych Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy z odczytem pt. *Republika Sofii, Mądrości Bożej – ustrój i kultura polityczna Nowogrodu Wielkiego w XII–XVI w.* Dnia 22 VI 2017 r., na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim Jana Pawła II, w trakcie posiedzenia Komisji Badań nad Antykiem Chrześcijańskim przy TN KUL, wygłosiłam natomiast wykład zatytułowany: *Chrześcijańska muza? Najstarsze wizerunki żeńskiej personifikacji Mądrości Bożej – między sztuką antyczną a ikonografią Kościoła wschodniego.*

W ciągu ostatnich miesięcy otrzymałam dwa zaproszenia na wykłady gościnne od zagranicznych instytucji naukowych. W dniu 30 XI 2021 r. wystąpię z prelekcją online, pt. *The image of an Arab woman in medieval Rus' literature (11th–16th century)*, w ramach cyklu *Early Slavonic Webinar. Michaelmas Term 2021*, organizowanego na Uniwersytecie w Oksfordzie (Faculty of Medieval and Modern Languages, University of Oxford): <https://talks.ox.ac.uk/talks/id/816d9eb3-e2ee-4600-b69b-512a11f9138d/>. Zostałam również poproszona o wygłoszenie wykładu na Uniwersytecie w Kopenhadze, w trakcie międzynarodowych warsztatów: *The Holy Book of the Ishmaelites in the World of Eastern Christianity* (11–12 V 2022 r.).

5.6. PUBLIKACJE WYDANE ZA GRANICĄ:

Dwie anglojęzyczne monografie (II.1.c. i II.1.g.), których współautorem jestem, zostały – na mocy porozumienia zawartego między Wydawnictwem UŁ, Wydawnictwem UJ a Columbia University Press – włączone do oficjalnego katalogu oficyny naukowej z Nowego Jorku (<https://cup.columbia.edu/book/maria-lekapene-empress-of-the-bulgarians/9788323344414>; <https://cup.columbia.edu/book/muhammad-and-the-origin-of-islam-in-the-byzantine-slavic-literary-context/9788323349433>), a tym samym – są za jej pośrednictwem dystrybuowane na cały świat. Jak wspominałam wyżej, opublikowałam siedem artykułów w tomach serii Stowarzyszenia Sławistów POLYSLAV, pt. „Die Welt der Slaven. Sammelbände”: trzy teksty z lat 2012–2014 (II.2.b., II.2.c., II.2.e.) ukazały się nakładem międzynarodowego wydawnictwa Verlag Otto Sagner (München–Berlin–Washington), a cztery szkice z lat 2016–2020 (II.2.i., II.2.l., II.2.o., II.2.r.) – zostały wydane w Harrassowitz Verlag (Wiesbaden). Na druk w tej oficynie oczekuje ponadto jeszcze jeden mój artykuł (II.2.t.). Opublikowałam także dwa teksty w innych zbiorach materiałów pokonferencyjnych, wydanych za granicą: w Serbii (*Свети цар Константин и хришћанство*, ed. Д. Бојовић, vol. 1, Центар за Црквене Студије, Ниш 2013 – II.2.d.) i w Rosji (*New Trends in Slavic Studies 2*, ed. S.J. Suárez Cuadros, E.J. Vercher García, B. Barros García, P. Marynenko, E.F. Quero Gervilla, КРАСАНД, Moskva 2021 – II.2.s.).

Współpracowałam dotąd z sześcioma zagranicznymi periodykami naukowymi, publikując na ich łamach artykuły i recenzje, bądź też tłumacząc na język rosyjski teksty autorstwa innego badacza (prof. dr. hab. Mirosława J. Leszki). Poniżej zamieszczam ich wykaz:

- „Paleobulgaria” – wyd. Кирило-Методиевски научен център към БАН (dwa artykuły naukowe – II.4.q. i II.4.s. – oraz jeden przekład na język rosyjski);
- „ARAM Periodical” – wyd. Aram Society for Syro-Mesopotamian Studies, Oriental Institute, University of Oxford (artykuł naukowy – II.4.w.);
- „Historia nova” – wyd. Filozofická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave (artykuł naukowy – II.4.j.);
- „Byzantinoslavica” – wyd. Slovanský ústav Akademie věd České republiky (recenzja – II.13.f.);
- „Bulgaria Mediaevalis” – wyd. Фондация „Българско историческо наследство” (przekład artykułu prof. dr. hab. Mirosława J. Leszki na język rosyjski);
- „Кирило-Методиевски студии” – wyd. Кирило-Методиевски научен център към БАН (przekład artykułu prof. dr. hab. Mirosława J. Leszki na język rosyjski).

Co więcej, dwa moje artykuły naukowe po uzyskaniu pozytywnych recenzji zostały przyjęte do druku i obecnie oczekują na publikację w innych zagranicznych, renomowanych periodykach: „Studi Medievali” – wydawanym przez Fondazione Centro Italiano di Studi sull'Alto Medioevo (CISAM) w Spoleto (II.2.aa.) oraz „Studia Historica. Historia Medieval” – ukazującym się na Uniwersytecie w Salamance (II.2.bb.). **Kilkanaście moich tekstów naukowych jest indeksowanych w międzynarodowych bazach referencyjnych: w Web of Science**

Core Collection odnaleźć można aktualnie 14 pozycji mojego autorstwa, a w SCOPUSie – 3 artykuły.

W kwietniu 2021 r. została również zawarta umowa wydawnicza z oficyną naukową „Aletheia” w St. Petersburgu, na mocy której przekład rosyjski monografii mojego autorstwa (II.1.b.), wykonany przez mgr. Jana Morawickiego z Centrum *Ceraneum* UŁ, zostanie opublikowany w ramach serii „Византийская библиотека” do końca 2023 r. Koszty wydania pokryte zostaną z projektu Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki MNiSW (II.9.d.).

6. INFORMACJA O OSIĄGNIĘCIACH DYDAKTYCZNYCH, ORGANIZACYJNYCH ORAZ POPULARYZUJĄCYCH NAUKĘ:

6.1. OSIĄGNIĘCIA DYDAKTYCZNE:

Dydaktyka stanowi tę sferę pracy uniwersyteckiej, w której – ze względu na fakt, iż od maja 2015 r. do lutego 2020 r. byłam zatrudniona na stanowiskach *stricte* naukowych – moje dotychczasowe osiągnięcia są, niestety, dość skromne. W latach akademickich 2016/2017, 2017/2018 i 2018/2019 powierzano mi na Wydziale Filologicznym Uniwersytetu Łódzkiego (na kierunkach: filologia słowiańska i filologia klasyczna) pojedyncze cykle zajęć, zbieżne z interdyscyplinarnym, filologiczno-historycznym profilem mojego wykształcenia. Od semestru letniego roku akademickiego 2019/2020 w ramach moich obowiązków służbowych na stanowisku adiunkta badawczo-dydaktycznego realizuję natomiast pełne pensum dydaktyczne, w wymiarze 230 godzin rocznie.

Poniżej zamieszczam pełen wykaz przedmiotów (wykładów, proseminariów i ćwiczeń konwersatoryjnych), prowadzonych przeze mnie na Wydziale Filologicznym Uniwersytetu Łódzkiego w latach 2016–2021:

- Filologia klasyczna, studia stacjonarne I stopnia, rok akademicki 2016/2017, 2017/2018 – *Historia obszaru Śródziemnomorza od V w. n.e.* (proseminarium)
- Filologia słowiańska, studia stacjonarne I stopnia, rok akademicki 2018/2019 – *Historia Słowian Południowych* (ćwiczenia konwersatoryjne)
- Filologia słowiańska, studia stacjonarne I stopnia, rok akademicki 2018/2019 – *Tradycje religijne i konfesyjne regionu* (wykład)
- Filologia słowiańska, studia stacjonarne I stopnia, rok akademicki 2019/2020, 2020/2021, 2021/2022 – *Walory turystyczne krajów słowiańskich* (proseminarium)
- Filologia słowiańska, studia stacjonarne I stopnia, rok akademicki 2019/2020, 2020/2021, 2021/2022 – *Historia i kultura Słowian* (wykład)
- Filologia słowiańska, studia stacjonarne II stopnia, rok akademicki 2019/2020 – *Przekład i analiza tekstów naukowych* (ćwiczenia konwersatoryjne)
- Filologia słowiańska, studia stacjonarne I i II stopnia, rok akademicki 2019/2020 – *Władczynie, święte, pisarki, heretyczki – kobiety w kulturze literackiej Słowian doby przednowożytnej* (ćwiczenia konwersatoryjne)

- Filologia słowiańska, studia stacjonarne I stopnia, rok akademicki 2020/2021, 2021/2022 – *Warsztat naukowy filologa-slawisty* (ćwiczenia konwersatoryjne)
- Filologia słowiańska, studia stacjonarne I stopnia, rok akademicki 2010/2021, 2021/2022 – *Projekt pisemny z zakresu specjalizacji* (proseminarium)

Moja praca dydaktyczna jest zazwyczaj pozytywnie odbierana przez studentów. Według wyników ankiet ewaluacji zajęć na Wydziale Filologicznym UŁ, udostępnionych w systemie USOSweb (<https://usosweb.uni.lodz.pl>), średnia arytmetyczna ocen dotychczas prowadzonych przeze mnie przedmiotów wynosi (w skali 2.0-5.0): 4.67-4.78 (semestr letni 2016/2017), 4.00-5.00 (semestr zimowy 2017/2018), 4.50-4.73 (semestr zimowy 2018/2019), 4.75-4.88 (semestr letni 2018/2019), 4.53-4.92 (semestr zimowy 2019/2020), 4.93-5.00 (semestr letni 2019/2020), 4.59-4.90 (semestr zimowy 2020/2021), 4.94 (semestr letni 2020/2021).

Wybrane komentarze studentów, zamieszczone w ankietach:

Zajęcia z dr Brzozowską były świetnie prowadzone, materiał omawiany był w ciekawy i bardzo uporządkowany sposób. Wypowiedzi pani doktor były spójne i rzeczowe. Również forma zajęć była odpowiednia – część wykładowa połączona była z pytaniami skierowanymi do studentów, co umożliwiło czynny udział w zajęciach i zapamiętanie wielu faktów. Pani doktor była zawsze przygotowana do zajęć i wysyłała nam odpowiednie materiały, dając czas na zapoznanie się z nimi. Podobało mi się również odpowiednie wykorzystanie czasu i punktualność.

Pani doktor posiada dużą wiedzę i potrafi ją przekazać. Dostosowuje formę zajęć tak, aby były one ciekawe i aby zapamiętać najwięcej informacji.

P. Doktor znakomicie prowadziła zajęcia – bardzo dobrze przekazuje wiedzę studentom. Poziom wzorowy.

Pani Doktor, w razie problemów z dostępem do informacji, przesyła nam materiały z własnych zbiorów. Zawsze pomaga studentom, jest bardzo wyrozumiała, słucha wszelkich sugestii i zaraża swoim optymizmem.

Od roku akademickiego 2020/2021 prowadzę seminarium licencjackie dla studentów filologii słowiańskiej, z zakresu literatur (od średniowiecza po współczesność), kultury duchowej i folkloru Słowian. Dotychczas pod moim kierunkiem powstało sześć prac dyplomowych:

- *Wampir słowiański a wampir współczesny. Sposób kreowania wizerunku w wybranych bajkach bułgarskich i tekstach kultury popularnej* (D. Bilalović);
- *Obraz rodziny bułgarskiej okresu transformacji ustrojowej w świetle powieści Teodory Dimowej „Matki”* (H. Domański);
- *Słowiańska bogini Mokosz i św. Petka – porównanie wizerunku na wybranych przykładach z kultury Słowian prawosławnych* (Y. Ibupoto);
- *Relacje bułgarsko-tureckie w drugiej połowie XIX w. w świetle prozy Iwana Wazowa* (O. Król);
- *Św. Tryfon jako patron wina w folklorze i współczesnej kulturze bułgarskiej* (M. Kujawa);
- *Obraz ludności chłopskiej na Bałkanach Zachodnich w drugiej połowie XIX w. w krótkiej prozie południowosłowiańskiej* (P. Topolski).

W bieżącym roku akademickim w prowadzonym przeze mnie seminarium licencjackim uczestniczy osiem osób. W latach 2019–2020 zrecenzowałam sześć prac licencjackich i cztery rozprawy magisterskie, obronione w Katedrze Filologii Słowiańskiej UŁ. Od października 2019 r. pełnię również funkcję opiekuna roku studentów I stopnia filologii słowiańskiej – aktualnie pod moją pieczę znajduje się III rok.

Od roku akademickiego 2019/2020 współprowadzę – wraz z dr hab. Teresą Wolińską, prof. UŁ z Katedry Historii Bizancjum UŁ – fakultatywne zajęcia warsztatowe dla uczestników Szkoły Doktorskiej Nauk Humanistycznych UŁ, pt. *Aplikowanie o grant Narodowego Centrum Nauki/Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego i jego realizacja*. W ich trakcie doktoranci przygotowują – pod naszym kierunkiem – prawdziwe wnioski grantowe m.in. do programu Narodowego Centrum Nauki PRELUDIUM, z których najlepsze zostają złożone do NCN.

W 2019 r. brałam również udział w międzynarodowym projekcie dydaktycznym *PROM – Międzynarodowa wymiana stypendialna doktorantów i kadry akademickiej*, finansowanym przez Narodową Agencję Wymiany Akademickiej (NAWA), w dn. 24–29.06.2019 r. sprawując opiekę merytoryczną nad stażystą-doktorantem z Serbii: mgr Nikołą Miljkoviciem z Uniwersytetu w Belgradzie.

6.2. OSIĄGNIĘCIA ORGANIZACYJNE:

W latach 2010–2015, tj. w czasie przygotowywania rozprawy doktorskiej, moja działalność organizacyjna koncentrowała się przede wszystkim na zadaniach, związanych z powstawaniem w ramach struktury Uniwersytetu Łódzkiego pozawydziałowej, interdyscyplinarnej jednostki badawczej: Centrum Badań nad Historią i Kulturą Basenu Morza Śródziemnego i Europy Południowo-Wschodniej im. prof. Waldemara Cerana, *Ceraneum*. Pomagałam w organizacji cyklu wykładów otwartych, wygłaszanych przez pracowników Wydziału Filozoficzno-Historycznego UŁ (Katedry Historii Bizancjum), Wydziału Filologicznego UŁ (Zakładu Paleoslawistyki i Kultury Ludowej)⁶, Wydziału Prawa i Administracji UŁ oraz Wydziału Studiów Międzynarodowych i Politologicznych UŁ, które miały za zadanie zintegrować badaczy, zajmujących się historią i kulturą Europy Południowo-Wschodniej. Od czasu formalnego ukonstytuowania się Centrum w 2011 r. brałam również udział w przygotowywaniu innego rodzaju wydarzeń: wystaw publikacji, posiedzeń Międzynarodowej Rady Naukowej *Ceraneum*, paneli dyskusyjnych i sympozjów. Projektowałam wówczas materiały promocyjne, m.in. ulotki i plakaty, informujące o kolejnych inicjatywach (w latach 2009–2016 wykonałam łącznie ok. 35 projektów graficznych). Pisałam także artykuły informacyjno-sprawozdawcze, upowszechniające wiedzę o działalności Centrum w środowisku akademickim, które regularnie ukazywały się na łamach uniwersyteckiego periodyku: *Na skrzyżowaniu tradycji*, „Kronika. Pismo UŁ”, 4-5, 2009, s. 28-29; *Cywilizacja bizantyńsko-prawosławna*, „Kronika. Pismo UŁ”, 4, 2010, s. 29-30; *Spotkania z nauką*, „Kronika. Pismo UŁ”, 5, 2011, s. 49-50; *Siedmiu*

---

⁶ Zakład Paleoslawistyki i Kultury Ludowej UŁ istniał w latach 2007–2012 w Katedrze Slawistyki Południowej (ob. Katedra Filologii Słowiańskiej UŁ), a jego kierownikiem był prof. dr hab. Georgi Minczew.

świętych mężów, „Kronika. Pismo UŁ”, 1, 2012, s. 41-42; *Cywilizacja bizantyńsko-prawosławna*, „Kronika. Pismo UŁ”, 1, 2013, s. 35-36.

W dniach 20–21 V 2014 r. zorganizowałam, z ramienia Centrum *Ceraneum* UŁ, panel naukowy *Arabowie a Bizancjum. Na skrzyżowaniu religii, tradycji i kultur*, w ramach cyklicznej konferencji, odbywającej się na Wydziale Studiów Międzynarodowych i Politologicznych UŁ z inicjatywy Katedry Bliskiego Wschodu i Północnej Afryki UŁ, pt. *XI Dni Arabskie. Ciągłość i zmiana w świecie islamu*. Współtworzyłam wówczas także wniosek o dofinansowanie sympozjum przez Urząd Miasta Łodzi, w ramach konkursu ofert na realizację zadania: „Współpraca z wyższymi uczelniami” w zakresie wspierania rozwoju Łodzi jako ośrodka naukowego i akademickiego, a po przyznaniu dotacji – odpowiadałam za przygotowanie raportu i rozliczenie projektu.

W 2013 r. zainicjowałam i współtworzyłam Sekcję Naukową Studentów przy Centrum *Ceraneum* (SNS *Ceraneum*), której zadaniem jest odzwierciedlenie w środowisku studenckim profilu działalności Centrum, tj. integracja osób zainteresowanych historią i kulturą Śródziemnomorza i Europy Południowo-Wschodniej.

Zdecydowanie najważniejszym aspektem mojej działalności organizacyjnej, zarówno w Centrum *Ceraneum* UŁ, jak i w Katedrze Filologii Słowiańskiej UŁ, jest jednak pozyskiwanie grantów naukowych od instytucji zewnętrznych oraz nadzór nad ich realizacją i rozliczaniem. Od 2012 r. czuвам nad finansowo-administracyjną stroną projektów badawczych, realizowanych w *Ceraneum*. W 2017 r. moja rola w Centrum została sformalizowana wraz z powołaniem mnie przez dyrektora tej jednostki na stanowisko koordynatora ds. pozyskiwania i realizacji grantów Centrum *Ceraneum* UŁ. Od 2019 r. pełnię również funkcję koordynatora ds. grantów i sprawozdawczości naukowej w Katedrze Filologii Słowiańskiej UŁ. Do moich zadań należy koordynowanie procesu przygotowywania wniosków o finansowanie projektów badawczych, a także wspieranie kierowników projektów w bieżącej realizacji już przyznanych grantów oraz przygotowywanie raportów rocznych i końcowych. Od 2012 r. sporządziłam lub pomogłam w powstaniu kilkudziesięciu wniosków aplikacyjnych, składanych do Narodowego Centrum Nauki (programy: HARMONIA, BEETHOVEN CLASSIC, OPUS, SONATA, SONATINA, PRELUDIUM, ETIUDA, MINIATURA), Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego (m.in. Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki, moduły: Uniwersalia 2.1, Uniwersalia 2.2, Dziedzictwo narodowe), Fundacji na rzecz Nauki Polskiej, Komisji Europejskiej oraz grantodawców regionalnych (Urzędu Miasta Łodzi, Urzędu Marszałkowskiego Województwa Łódzkiego). Spośród nich kilkanaście zostało już zakwalifikowanych do finansowania (współczynnik sukcesu: 30%), kilka kolejnych wniosków znajduje się obecnie w rozpatrywaniu.

Jako koordynator ds. pozyskiwania i realizacji grantów Centrum *Ceraneum* UŁ dbam też o obecność tej jednostki w międzynarodowych bazach i sieciach badawczych. Przygotowywałam dokumentację aplikacyjną do kilku edycji programu Narodowego Centrum Nauki DIO-SCURI. Aktualnie, w czwartym konkursie z tego cyklu, *Ceraneum* jest – decyzją NCN i Towarzystwa Maxa Plancka – jedyną jednostką naukową z Uniwersytetu Łódzkiego, w której będą mogły zostać utworzone Centra Doskonałości Naukowej DIO-SCURI (<http://www.ncn.gov.pl/>

[dioscuri/dioscuri4/files/dioscuri4-25-hs.pdf](https://dioscuri4.files.dioscuri4-25-hs.pdf)). Koordynuję także uczestnictwo zespołów projektowych z Centrum i z Katedry Filologii Słowiańskiej UŁ w programie *Mapping Eastern Europe in the 13th–17th Centuries* (2020 Rapid Response Magic Project of the Princeton University Humanities Council, USA) (II.14.c.).

Staram się również stale podnosić swe kompetencje w zakresie znajomości procesu aplikacyjnego w różnych programach grantowych (zarówno zagranicznych, jak i polskich), biorąc udział w spotkaniach informacyjnych i szkoleniach, organizowanych m.in. przez Regionalny Punkt Kontaktowy Programów Badawczych Unii Europejskiej Województwa Łódzkiego, Narodowe Centrum Nauki czy Centrum Nauki UŁ.

W pierwszej połowie 2019 r. wchodziłam w skład ogólnouniwersyteckiego zespołu, przygotowującego wniosek aplikacyjny Uniwersytetu Łódzkiego do pierwszego konkursu w ramach programu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego *Inicjatywa doskonałości – uczelnia badawcza* (IDUB). Od 2020 r. – na mocy decyzji Rektora Uniwersytetu Łódzkiego, prof. dr hab. Elżbiety Żądzińskiej – jestem reprezentantką Wydziału Filologicznego UŁ w Radzie Rozwoju Młodych Naukowców UŁ, dwunastoosobowym gremium, skupiającym przedstawicieli wszystkich podstawowych jednostek organizacyjnych uczelni. W ramach rady działam w Zespole ds. aktywności grantowej młodych naukowców, którego celem jest „przygotowanie rozwiązań, które pozwolą na zwiększenie aktywności i skuteczności młodych naukowców pracujących na Uniwersytecie Łódzkim w pozyskiwaniu środków finansowych na realizację projektów badawczych” (<https://www.uni.lodz.pl/wydzialy-i-jednostki/rada-rozwoju-mlo-dych-naukowcow>). W roku akademickim 2020/2021, jako przedstawiciel młodych naukowców, byłam również członkiem ogólnouniwersyteckiego Zespołu ds. Strategii Uniwersytetu Łódzkiego (na lata 2021–2030). Pracując w podzespole ds. nauki, przygotowywałam m.in. opis celu strategicznego 1.3. *Harmonijny rozwój naukowy młodych badaczy w ścisłej i partnerskiej współpracy z doświadczonymi naukowcami*, a także brałam udział w formułowaniu wchodzących w jego skład celów operacyjnych i działań (<https://www.uni.lodz.pl/o-universytecie/misja-wizja-wartosci-strategia>).

6.3. DZIAŁALNOŚĆ POPULARYZUJĄCA NAUKĘ:

Wiele z realizowanych przeze mnie projektów zawierało elementy popularyzatorskie. Myśl o udostępnieniu wiedzy na temat kultury starobułgarskiej szerszemu gronu odbiorców przyświecała i mnie, i moim współautorom (prof. dr. hab. Mirosławowi J. Leszce i dr. hab. Kiriłowi Marinowowi) w trakcie pracy nad polskojęzyczną biografią cara Piotra I i carycy Marii Lekapeny (II.2.c.), przygotowywaną na zamówienie komercyjnego wydawnictwa AVA-LON, zapewniającego szeroki kolportaż wydawanych pozycji. Popularyzacja nauki była też niezwykle istotną stroną projektu poświęconego cywilizacyjnemu dziedzictwu Nowogrodu Wielkiego (II.5.c.). W jego ramach opublikowałam – wraz z prof. dr. hab. Mirosławem J. Leszką – historyczno-kulturowy przewodnik po tym ośrodku, zawierający również niezwykle bogaty materiał fotograficzny (II.1.f.). Rozbudzeniu zainteresowania literaturą średniowieczną m.in. wśród przedstawicieli młodszych pokoleń, ma także służyć, wykonana przez dr. Bartosza Zielińskiego, na podstawie opracowanych przeze mnie materiałów, digitalizacja *Latopisu no-*

wogrodzkiego pierwszego starszej redakcji (<http://ki.wfi.uni.lodz.pl/ceraneum/latopis/html/index.html>).

Artykuły popularnonaukowe publikowałam już w trakcie studiów magisterskich i doktoranckich. Ukazywały się one na łamach uniwersyteckich czasopism studenckich, ogólnopolskich periodyków społeczno-kulturalnych, a niekiedy również – w obrębie pozycji książkowych, mających za zadanie upowszechniać informacje o osiągnięciach łódzkich badaczy w lokalnej społeczności (np. *Łódzkie – nauka kluczem do rozwoju biznesu* – tom wydany przez Departament Kultury i Edukacji Urzędu Marszałkowskiego Województwa Łódzkiego, – II.14.a.). Spośród najnowszych tekstów popularyzatorskich mojego autorstwa warto wymienić zwłaszcza dwa artykuły, przygotowane – wspólnie z prof. dr. hab. Mirosławem J. Leszką – na zamówienie wydawnictwa POLITYKA Spółka z o.o. SKA i opublikowane w numerze tematycznym czasopisma „Polityka. Pomocnik Historyczny”, poświęconym historii i kulturze cesarstwa bizantyńskiego (III.5.d.).

Współpracowałam także z instytucjami kulturalnymi, przygotowując materiały na potrzeby wystaw adresowanych do szerszego grona odbiorców (organizowanych np. w Bułgarskim Instytucie Kultury w Warszawie – III.5.b.) czy też występując w roli konsultanta historycznego filmu fabularnego (współfinansowanego przez Polski Instytut Sztuki Filmowej – III.5.c.). Udzieliłam kilku wywiadów prasowych (np. dla periodyku „Biznes Łódzki” – III.2.a.), a także wystąpiłam w audycjach radiowych, m.in. w Radiu Łódź i w Studenckim Radiu „Żak” Politechniki Łódzkiej.

7. NAGRODY I WYRÓŻNIENIA:

- 2009–2010 Stypendium Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego (dla studentów)
- 2013 Stypendium START Fundacji na rzecz Nauki Polskiej
- 2013–2014 Stypendium Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego (dla doktorantów)
- 2014 stypendium Marszałka Województwa Łódzkiego dla wybitnych młodych naukowców
- 2016 indywidualna nagroda Rektora UŁ III stopnia za osiągnięcia naukowe (za monografię: *Sofia – upersonifikowana Mądrość Boża. Dzieje wyobrażeń w kręgu kultury bizantyńsko-słowiańskiej*, Łódź 2015 [=Byzantina Lodziensia XXIV])
- 2018 Stypendium Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego dla wybitnych młodych naukowców
- 2018 zespołowa nagroda Rektora UŁ I stopnia za osiągnięcia naukowe (za monografię: *Z.A. Brzozowska, M.J. Leszka, Maria Lekapene, Empress of the Bulgarians. Neither a Saint nor a Malefactress*, tłum. M. Majer, Łódź–Kraków 2017 [=Byzantina Lodziensia XXXVI])
- 2019 nagroda Dziekana Wydziału Filologicznego UŁ za wybitną działalność naukową

- 2019 zespołowa nagroda Rektora UŁ II stopnia za osiągnięcia naukowe (za monografię: Z.A. Brzozowska, M.J. Leszka, K. Marinow, *Piotr I Święty, car bułgarski (ok. 912–969). Maria Lekapena, caryca bułgarska (ok. 912–963)*, Kraków 2018)
- 2020 zespołowa nagroda Rektora UŁ I stopnia za osiągnięcia naukowe (za monografię: Z.A. Brzozowska, Mirosław J. Leszka, *Nowogród Wielki. Historyczno-kulturowy przewodnik po średniowiecznej republice*, Łódź 2019 oraz Z.A. Brzozowska, Ivan N. Petrov, *Latopis nowogrodzki pierwszy starszej redakcji. Unikatowy zabytek piśmiennictwa staroruskiego i jego polski przekład*, Łódź 2019)
- 2021 zespołowa nagroda Rektora UŁ I stopnia za osiągnięcia naukowe (za monografię: Zofia A. Brzozowska, Mirosław J. Leszka, Teresa Wolińska, *Muhammad and the Origin of Islam in the Byzantine-Slavic Literary Context. A Bibliographical History*, tłum. K. Gucio, K. Szuster-Tardi, Łódź–Kraków 2020 [=Byzantina Lodziensia XLI])

Zofia Brzozowska